

V.

SPRAWOZDANIE

== Dyrekcyi ==
c. k. wyższej szkoły
realnej w Jarosławiu
za rok szkolny 1908|9.

T r e ś ć:

St. Komęza : Tomasza Kajetana Węgierskiego

- - - O R G A N Y - - -

Poemat heroi – komiczny

(Studyum krytyczne)

2. Część urzędowa przez dyrektora zakładu.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z Drukarni Ludwika Wiśniewskiego w Jarosławiu,

1909.

REV. iRW
Spr - 54

- - O R G A N Y - -

Tomasza Kajetana Węgierskiego

ORGANY

POEMAT HEROI-KOMICZNY

(Studyum krytyczne)

Węgierski zapalony wielbiciel Voltaire'a, Rousseau'a i Encyklopedystów, jest obok Trembeckiego smutnym pomnikiem zepsucia czasów Stanisławowskich.

Jemu: „Dobre wychowanie i względna natura
„kazały naśladować ściśle Epikura,
ale „Fortuna dawszy gust pański
— „odmówiła trzosa“.

Z tego powodu czuje żal do świata, do współziomków, biczuje ich ostrą satyrą — i satyrą zdobywa sobie rozgłos u współczesnych a pamięć w literaturze.

Solą attycką zaprawia niemal wszystkie wiersze.

Nawet w „Organach“, w owym heroi-komicznym poemacie, pierwiastek opisowy i satyryczny zwalczają się nawzajem ze szkodą dla utworu.

* * *

Czas powstania poematu długo podawano bałamutnie; dopiero Dr. Szykowski w swem studyum o „Organach“ (drukowanym w Przewodniku naukowym i literackim w 1907. styczeń) wykazał rzeczowo, że Węgierski zaczął pisać „Organy“ w r. 1773. a skończył 1775. —

Poemat dedykuje autor Krasickiemu. Jednak nie księżęciu jak mówi — i kawalerowi orderów, „bo blask ten w moje oczy nie bije; — (później zmienił zdanie) — nie posiadaczowi rozległego

i udzielnego biskupstwa, ale wielkiemu autorowi Myszeidos, ale dowcipnemu krytykowi Trybunałów i sejmików w Doświadczynskim, jednemu z najpierwszych na Parnasie naszym poecie — to dzieło moje dedykuję.“

Węgierski przemawia tu do człowieka o ustalonej sławie poetyckiej, nie jako początkujący wierszopis, ale jako znawca i miłośnik sztuki. Nie płaszczy się przed magnatem, nie pochlebia, tylko podnosi jego talent. Dlatego właśnie Krasickiemu ofiaruje dzieło, że on sławny, a „Pomyślnie zdanie W. Ks. Mości — mówi autor — wiele do sławy moim wierszom pomoże.“ Na tem pomyślnem zdaniu zależy Węgierskiemu bardzo, „bo dzisiaj świat osądzi dzieło według tego, czy podobało się któremu księciu czy nie.“ Dzisiaj nikt niema własnego sądu, przeto Węgierski obawia się o losy poematu, chce uzyskać najpierw aprobatę Krasickiego. Nic jednak nie skorzystał; Krasicki pomija milczeniem i autora i dzieło. —

Po dedykacji pisze przedmowę: „Do czytelnika“. Nie prokuje swemu dziełu szerokiej popularności; damy nie będą go czytać, bo niema tam ani miłości, ani lekkości. W dodatku napisane po polsku, a ten język nie posiada łask u nich. Wybór kawalerów także nie rzuci na nie okiem, bo „czyż można uczciwemu człowiekowi czytać dzieło, któremu tytuł: „Organy,“? —

Przytułek może zatem znaleźć tylko u ludzi „spokojniejszego życia, oświećszego gustu. Tym więc dzieło oddaje. —“

Sądził autor, że tych właśnie ludzi oświećszego gustu zadowoli dzieło i znajdzie uznanie. Jednak i to oczekiwanie go zawiodło. — Po kilku latach sam przyszedł do przekonania, że poemat nie wiele wartą. —

Czytelnika informuje z góry co to mają być te „Organy“. Otóż pierwsza jego myśl była zupełnie imitować „Le Lutrin de Boileau“ poema w swoim rodzaju najdowcipniejsze.“ Ale materia różna, kazała się mu w ciągu pisania oddalać od oryginału. Pomagał sobie także dziełem „la Pucelle d' Orleans“ Voltaire'a, czego zupełnie się nie wypiera owszem przy poszczególnych wierszach notuje skąd je czerpał. —

To były źródła pomocnicze. Wątku zaś do samego utworu miało dostarczyć drobne zdarzenie, samo w sobie marne, mianowicie: sprzeczka proboszcza z organistą o prawo mianowania baby do „kalkowania.“ —

Z takiego tematu, przy obcej pomocy zamierzył Węgierski stworzyć poemat heroiczny — komiczny, aż w sześciu pieśniach.

Poeta obiecuje, że na początku każdej pieśni umieści „krytyczną moralizację“.

Pierwsza pieśń nie posiada tej moralizacji. Zaczyna się inwokacją do Muzy, która Tassowi użyczyła swych darów gdy spiewał dzieła wielkiego Gotfryda.

Węgierski również:

„Lubo nie krucyatę, wojnę śpiewa świętą

„Niemniej jednak zażartą i niemniej zawziętą,

„Wojnę, którą wiódł pleban z organistą.

„— Prosi Muzy o natchnienie „— by mógł śpiewać godnie

„Jakie czarna nienawiść zażęgła pochodnie,

„Jakie stąd krwi rozlanie, jak zjadłe gonitwy,

„Z jakim mężnym uporem wydawane bitwy.

Zapowiedź ładna i wiele obiecująca. Ciekawi jesteśmy, jakie też pochodnie zażęgła ta nienawiść organisty do proboszcza z powodu baby do kalkowania, jakie mężne bitwy rozegrają się przed naszymi oczami. —

Akcyja rozpoczyna się wczesnym rano.

„Ledwo tylko jutrzeńka nocne gubiąc cienie

„Jaśniejsze światu dawać zaczęła promienie“ — organista zbudzony przez dziada, rozkazuje uderzyć we wszystkie dzwony i oznajmić śmierć baby od kalkowania, która księdzu testamentem, za świadczone łaski „krowę dała i masła starego pół faski.“ — Ksiądz proboszcz spał jeszcze w miękkiej pościeli, kiedy znowu zakrystyan, Mateusz, przybiegł opowiedzieć mu przerażającą wieść o samowoli organisty, który już podobno na własną rękę zamianował nową babę do kalkowania. Ostrą przemową wzywa plebana, aby bronił swych zagrożonych praw. Ten jak ukłóty żądłem buhaj, zrywa się z łoża i chce czempredziej biedz do kościoła. Ale troskliwa kucharka zatrzymuje go i prosi, aby przedtem spożył obiad, bo rozgrzewany nigdy nie był smaczny. Dał się namówić. Ale potrawy pochłania tak zapalczywie, że Dorota, będąc w strachu o jego żołądek, przyzywa innych dygnitarzy duchownych, aby mitygowali prałata. Ci natychmiast przybiegli. Proboszcz uradowany tak wiernymi poddanymi, raczy się z nimi hojnie piwem, wyjaśnia zbrodnię organisty, błaga o pomoc w imię zagrożonej powagi kościoła.

Wszyscy obiecują. Na jutro naznaczają walną radę, na której mają omówić sprawę i dokonać obioru baby i to „per secreta vota“ dla uniknięcia jakiegokolwiek podejścia.—

W pierwszej pieśni dosyć ruchu i życia. Akcja zaczyna się wcale interesująco wikłać. Ten pierwszy obrazek naprawdę komiczny. O świcie biją wszystkie dzwony na kościele, a na plebanii ksiądz prałat gorączkowo ładuje całe kawały mięsa do żołądka, spieszy się bronić swej sławy, aż tu nadbiegają inni, wszyscy zajadają smacznie, popijają sówicie i w końcu zalali piwem zapał; już ksiądz pleban nie wybiera się na miejsce zbrodni, sprawę odkłada na jutrzejszą radę.

Ale na tym obrazku występują zaraz plamy. Poeta popełnia anachronizm, każąc księdzu tak wczesnym rano jeść i to jeść obiad.

Pieśń druga zaczyna się tą zapowiedzianą na wstępie „krytyczną moralizacją.“ Poprzednia kończy się postanowieniem obierania baby „per secreta vota“, w następnej objaśnia nas poeta dlaczego sekret taki jest konieczny.

Otóż tylko to, co dwaj wiedzą sekretem się zowie, między trzema już się nie utrzyma tajemnica, bo ciekawość, której „Słuch nad dzidzy ostrzejszy i wzrok równie bystry“ wciska się wszędzie; ona „Wie co się w domach dzieje, co na wsi co w mieście“, a już najgorzej w Warszawie w tej stolicy plotek. Tam ciekawość wie nawet o każdej najmniejszej zabawie, zna kto z kim w przyjaźni, „za co ten, co nic nie miał, dziś pieńiądze łączy.“ „Jak ten, co ledwie kontusz dobry miał na grzbiecie, Dziś się w zielono-żółtej rozpiera karecie.“ Zna co komu dolega, kto kogo ograł i t. d. Wie „kto się podłym czyni dla nikczemnych zysków“, kto niesłusznie do mądrych przypuszczon półmisków.“ Wogóle przed ciekawością nie skryje się żadna tajemnica.

A więc tą krytyczną moralizacją ma być satyra, w tym wypadku na zepsute obyczaje stolicy, zwłaszcza na plotkarstwo.

Tylko nie wiadomo na co ta satyra w poemacie była potrzebna. Z właściwą rzeczą, t. j. ze sprzeczką, niema najmniejszego związku.— Akcyę o tyle tylko posuwa, że dzięki właśnie tej ciekawości, która poecie dała poznać stosunki warszawskie, organista dowiedział się, że księża zamierzają rozpocząć z nim

kampanię. Mocno go to zmartwiło, jeszcze nic nie zrobił, a już zaczął tracić odwagę i myśleć o pokorze. — Zbyteczną więc rzeczą było pisać cały traktat o ciekawości, zamiast powiedzieć wprost, jaką drogą organista posiadał tę wiadomość, która zresztą sprawiła mu tyle kłopotu, że zaczął wątpić w swoją wygraną. Znużony położył się spać, znowu po to, aby ; „Niegoda, rozterków, niepokojów chciwa“, przyleciała pobudzać go do dalszego działania.

Wzięta na siebie postać czarownicy, to jest jego żony : „Jej postać straszną, jej oczy jaskrawe,“ „Zęby spróchniałe, nogi chude i koszlawe.“ Przyszła przypomnieć mu jego dawne męstwo po karczmach, jak eholdził za łby z chłopami. Tłómaczy, że, ten, co się boi, podwaja przeciwnika dzielność; jeżeli chce odnieść zwycięstwo, powinien stać wytrwale na stanowisku. Ona, jego żona, wolałaby skończyć raczej ten swój lichy żywot, niż widzieć, jak niewieściuch pleban, który teraz zanosí modły do Boga, a po cichu ostrzy noże, będzie nad jej mężem tryumfował.

Pobudka odniosła skutek. Organista „jak piorunem rażony“ (?) zrywa się z łoża, wyrzuca sobie zwątpienie, postanawia pierwiej mogiłę znaleźć, niż na krok ustąpić. Na pokrzepienie tyknął przepalanki i poszedł szukać sprzymierzeńców. Znalazł ich łatwo w osobie Bartka, stolarza i ślusarza Jana. Oni również mieli osobiste rachunki z proboszczem za to, że zabraniał im pracować we święto. Im więc przedkłada swój plan zniszczenia w nocy organów i dla pewności, aby go nie zawiedli, wiąże ich straszną przysięgą i rozkazuje przyjść o zmroku do kościoła.

Kiedy ten zbrodniczy pomysł przyszedł do głowy organiście, niewiadomo. Żona we śnie nic mu otem nie mówiła, on sam także ani słówkiem nie wspomina, kiedy idzie szukać pomocy. Sojuszników ma, plan działania gotowy.

Lepiej zrobiłby poeta, gdyby zamiast pokrzepiającej wizyi sennej, kazał organiście obmyślać środki zemsty.

Wówczas odpadłoby owo zwątpienie bohatera, wywołane skutkiem ciekawości, a co zatem idzie i sam traktat o ciekawości byłby zbytecznym.—

W trzeciej pieśni postanawia sobie poeta zaniechać moralów, aby z kłótnią prędzej skończyć. Zresztą sam nie wie, po co usiłuje naprawiać lud zepsuty, bo czyż on bocian, „by świat czyścić i krzykliwie z niego zbierać żaby?“ Jednakowoż nie może wytrzymać, patrząc na to, co się dzieje :

„Z chęciąby się urzędu podjął kaznodzieje
 „A machając rękami z wysokiej ambony
 „Wrzeszczałyby: zaniechajcie niezgody szalonej.“ —

Mimo postanowienia wraca do morału, podejmuje się „urzędu kaznodzieje“, jednak tym razem o wiele ostrzej karcąc, już nie obyczaje narodu, ale zwraca się wprost do naczelników i śmiało stwierdza, że „u nas dla niezgody dobry rząd bezsilny.“ Przypomina, że przez niezgody i własne zawiści już upadły potężne narody, Polskę może spotkać to samo. — Potrzeba było cywilnej odwagi na wypowiedzenie podobnej krytyki. Ów 18-^{ty} czy 20-^{letni} Węgierski nagle staje się statystą, wyrzuca Polakom gorzką prawdę; widać leżało mu na sercu, że w ojczyźnie źle się dzieje. Uczucie miłości ojczyzny objawia się tu wyraźnie, znać, że lepsze chwile miał czasem Węgierski. Inna rzecz, że w poemacie heroi-komicznym niema miejsca na podobne zagadnienia.

Po owym krytycznym morale, a znowu zupełnie luźnym, wraca do fabuły.

Skoro zapadł zmrok, sprzysiężeni towarzysze dążą pod kościół. Drzwi zamknięte. Jan, nie namyślając się długo, odbił zamek, wyważyli drzwi do wnętrza. Tutaj po trzykroć składają Bogu pokłon w gorliwej modlitwie. Na wezwanie organisty udali się na chór. Wódz już chciał zadać siekierą śmiertelny cios organom, ale zawahał się na chwilę, „jak Cezar, kiedy miał przekroczyć Rubikon“, ruszyło go sumienie. Wnet się jednak upamiętał, podrażniony nienawiścią uderza w organy, ale trafia w miechy. Stąd wylatują całe gromady szczurów, przerażone chronią się gdzie mogą.—

Przypadek ten wzięli za złą wróżbę Jan z Bartkiem, ale zagrznani męztwem Grzegorza, rozbijają na drzazgi całe organy. Dokonawszy zniszczenia, udają się na spoczynek, bardzo zaniepokojeni, co jutro przyniesie.

Zemsta dokonana.

Jeżeli Węgierski chciał być dowcipnym to chyba koncept rozbicia organów jest jednym z najmniejrzeczniejszych.

Pomijając już to, że fakt podobny jest psychologicznie niemożliwy nawet dla ludzi bardziej ograniczonych i dzikszych niż jego bohaterowie, jest on w najwyższym stopniu przykrym, jest zbrodnią, a nie komicznym figłem. Dziwić się należy, jak Węgierski,

który bądź co bądź miał dosyć zdrowego rozsądku, mógł przypuszczać, że podobnym obrazkiem zabawi lub chociaż rozśmieszy czytelnika. Jedyna szczęśliwa sytuacja, to szczury.

Pieśń czwarta, narada u księdza plebana, poprzedzona znowu nauką moralną, ciętą satyrą na niesprawdziwość króla, na Albertrandego, który wielu rzeczy nie pozwala drukować, a sam jest zgorszeniem „Chrystusa czeladki“, na niby uczonych ludzi, którzy jedzą mądre obiady obok majestatu, a mimo to siedzą w izbie jakby malowani; dalej na zazdrość małżeńską, bo to „sprosny zwyczaj“ i na rozmaite inne wady, tylko nie na te o których pisze poemat.—

Następnie wraca do przedmiotu.

„Gdybym był księdzem owym, o którym tu mowa

„Nie wiele dbałbym, czy ta baba albo owa

„Na organach kościoła mego, miechy depcze

„Lecz cóż począć, gdy komu ambicya szepcze

„I nienawiść podburza, poruszyłyby piekło!

Zwołał więc proboszcz na radę wszystkich dostojników duchownych i w gorących słowach przedstawia im nieprawości tego „gbura, złodzieja“ organisty, którego przecież „sam z błota wprowadził“

„i na tak znakomitym urzędzie posadził,“ a on teraz pychą nadęty, śmiał obrazić powagę swego dobrodzieja, targnąć się na przywileje duchownych, wprowadzić babę na organy, co tylko oni mieli prawo uczynić.— Po nim zabiera głos ks. podproboszczy i zapewnia go, że wszyscy wytrwale będą strzedz swych prerogatyw: „Wolimy zgubioną mieć z ojczyzną wiarę“

„Niż na włoskę utracić przywileje stare.“ (Obosieczna satyra na zacofanie uprzywilejowanych).— Wyraża tylko wątpliwość czy oni rzeczywiście takie prawo mają. Ks. wikary tłómaczy mu, że chociaż wyraźnego prawa niema, to za nimi jest odwieczny zwyczaj.

Następuje głosowanie. Baba Agnieszka dostała „pluralitas“, natychmiast szła do niej pościągą z dobrą wieścią. Baba skacze z radości, schylone plecy bardziej ukłonami garbi. Ksiądz pleban chce ją zaraz posadzić na urządzie, prowadzić do kościoła, ale na wypadek zwady z organistą, bierze ze sobą czeladź zbrojną w drągi, siekiery kosy, topory, oszczepy. Idą i duchowni na pozór odważni, ale skóra na nich cierpnie ze strachu, oglądają się czy będzie droga do ucieczki.—

W kościele, straszny widok, organy strzaskane. W pierwszej chwili myśli proboszcz, że to cud boski i kara za ich kłótnie, wnet jednak domyślił się sprawcy zbrodni. Żal ścisnął mu serce, stoi bezradny, nie wie co ze sobą zrobić, a przynajmniej poeta nic nie każe mu przedsiębrać.

Zakończył pieśń czwartą. Koniec poematu niedaleko, a tu jeszcze ani śladu tego pożyczanego dowcipu. Akcja toczy się leniwie, niedołążnie.

Piąta pieśń zaczyna się narzekaniem na przewrócenie porządku naszego świata; gdzie :

„Cnota nie ma nagrody, a występki kary
 „Stępione prawa patrzą na zbrodnie przez szpary
 „Kto sprawniejszy to lepszy, poczciwość nie płaci
 „Talentem się nie wesprze człek, ani z bogaci;
 „Ten szczęśliwy, co kradnie i ojczyznę zdradza“.

Zapytuje mądrych polityków, czy to jest programem dobrego rządu, aby pomijać zasłużonych ludzi, a niegodnych hojnie nagradzać.

Węgierski, krytykując podobne postępowanie rządu, przemawia przedewszystkiem „pro domo sua“; on tak pragnął wypłynąć wyżej, boć przecież uważał się za godniejszego od innych, a jakoś nie mógł nic wytargować, zbywają go obietkami :

„Mój panie radzibyśmy z dusze
 „Uczynić ci: znamy to, że masz talent rzadki
 „I prozą piszesz dobrze i wiersz robisz gładki
 „Miej trochę cierpliwości, miły przyjacielu,
 „Oto jeszcze od ciebie zasłużeńszych wielu,
 „Prace trzeba nagrodzić i ciężkie mozoły
 „Czekaj. — Czekam, jak goły, tak goły.“

Inni, jego zdaniem niegodni, szli w górę, on z kwitkiem zostawał w tyle. A że niedostatek ścieśnia nawet rozum, nie wie, co w tej pieśni napisze :

„I kogut zjadłszy ziarnko milej trochę pieje. —

Z wielkim trudem opowiada dalszy przebieg sprzeczki, która już tutaj zamieniła się w otwartą walkę. —

Zapadła noc i wszyscy odpoczywają po trudach, jeden tylko organista nie może zmrużyć oka, gryzie go sumienie.

Rozmyśla, że jutro ma rozpocząć się święty Jubileusz, każ-

dy zbrodniarz uzyska odpuszczenie grzechów, jeżeli opowie księdzu swoje winy, da jałmużnę i odwiedzi kilka kościołów. — Na tę uroczystość zjechało się już mnóstwo nabożnego państwa: podsędek z otyłą imością, podstoli, skarbnik, podkomorzy a za nimi wielka ilość ludzi, różnego wieku, rozmaitych stanów: „kucpów swarnych, przekupek, opojów, kramarzów, przybyło także dwóch księgarzów.“ — Odpust zapowiada się niezwykły.

Kościół pełny wiernych, księża gotują się do mszy. Na nabożeństwo spieszy także ksiądz proboszcz, ale nieszczęściem spotkał na cmentarzu organistę, zakipiał gniewem i z wielkim impetem rzuca się na niego. Organista zmieszany, cofa się aż do kramu księgarza. Tam dopadł go proboszcz i „tak go rznął brewiarzem że, aż się potoczył.“ Organista broni się, porywa z kramu grube „Ateny“, uderza proboszcza w głowę, aż „ten ziemię zmierzył.“ Na jego krzyk przybiega „święta zgraja“, znaleźli się także przyjaciele organisty. Obydwie strony zaczynają zaciętą bójkę, broń stanowią książki kramarza. Uczone dzieła po raz pierwszy z pyłu wydobyte latają w powietrzu: „Janina“, „Rozmowy Focyona“, „Zbawienny stolik mądrości“, „Koloander“, „Wianek różany“, „Do nieba gościniec ukryty“ i wiele innych miażdżą nosy, podbijają oczy, powalają rycerzy na ziemię. „Banialuka“ zrywa proboszczowi fryzowaną perukę, co jeszcze w większą wprawia go wściekłość, nakrył głowę rewerendą, rzucił się w wir walki, możeby źle z nim było, ale przybiegł mu na pomoc ojciec Bonifacy i — zakończył pieśń piątą. —

Co się dalej stało, kto zwyciężył, jeszcze nie wiadomo. Nagle urywa się walka, bo potrzeba było materiału na pieśń ostatnią. —

Bitwa o tyle zabawna, że przypomina bójkę chłopaków ulicznych, ale wyćwiczonych: pociski wylatują jakby za pociągnięciem magicznego sznurka. Książki świszczą w powietrzu, ale walczących prawie nie widać. Czytając opis tej awantury, ma się wrażenie, że scena ta stworzona została przedewszystkiem dla wyśmiania wymienionych dzieł. Dowiadujemy się o tem z przypisków autora, gdzie nielitościwie, a trafnie drwi sobie z tych piśmideł. Gdyby poeta ową wcale dowcipną ocenę tych utworów był umieścił w osnowie, a nie w przypiskach, pewno bardziej zabawiłby czytelnika, niż opisem samej niedołejnej bójki. Miałby przynajmniej tę zasługę, że przez szkło satyry pokazał

dzieła, jakie wówczas powszechnie czytano, na jakiej lekturze chowało się ówczesne pokolenie. Tymczasem uwagi te zamieszcza w dopiskach, a te już jako takie, muszą zejść na drugi plan. —

Pieśń szóstą zaczyna znowu „krytyczna moralizacya“ na temat zapalczywej wojny, tej rodzonej „siostry śmierci.“ Poeta cieszy się, że ta zhora, trapiąca wszystkie ludy, opuści raz na zawsze Europę i pójdzie swej dzielności próbować na wolnych Amerykanach. Niestety, niezgoda pozostała nadal w kraju i nawet cichemu proboszczowi dała się we znaki. Biedny pleban byłby pewno legł pod razami stolarza, gdyby nie ten dzielny Bernardyn, który przyszedł z pomocą i dokazywał cudów waleczności. Niewiadomo jak długo przeciągnęłaby się bitwa, gdyby nie pan podstoli, który przyjechał na odpust; ale, że w kościele nie mógł doczekać się nabożeństwa, wyszedł na cmentarz. Zobaczywszy tak zapalczą bitwę, próbuje reflektować walczących swoją powagą, nie mógł nic wskórać. Wpada jednak na pomysł szczęśliwy, prosi obydwie strony na obiad do siebie i tam obiecuje ugodowo sprawę załatwić. Zgodzili się na propozycję.

U pana podstolego przyjęci gościnnie obfitym poczęstunkiem, zaczynają rozmowę o polityce, o sprawach krajowych, ktoś nawet utrzymywał, że prawdopodobnie wybuchnie wojna, bo już dwaj żołnierze ostrzyli pałasze. Każdy opowiadał najświeższe wydarzenia. Pan podstoli dobywa swoją najnowszą gazetę i odczytuje gościom „Tysiąc rzeczy ciekawych, jakie przynosi gazeta (prawdopodobnie warszawska, redagowana przez ks. Łuskinę.) A więc w zeszłą niedzielę było w kościele dużo ludzi, ks. biskup celebrował mszę, kazanie miał ks. N. N.; w Piotrkowie był wielki fest, był obiad, podwieczorek, wieczerza, bal walny i t. d. i t. d. najrozmaitsze ciekawe nowiny. —

Następnie poproszono do stołu. Wszyscy smacznie jedli, tylko pani cześnikowa, obrażona śmiertelnie, że pani skarbnikowa wyżej od niej siadła, nie tknęła potraw. Przy obiedzie znowu idą w kolej kieliszki, pan podstoli radzi załatwienie sporu odłożyć do wieczora, aby przy obiedzie nie psuć dobrego humoru. Nikt nie opanował i tak gładko zakończyli tę zaciętą sprzeczkę, — a poeta — dzieło. —

Mozolił się Węgierski przez sześć pieśni, naciągał, rozszerzał, sztukował czem mógł, a mimo to nie był w stanie skleić

jakiegokolwiek całości. — Trudne miał zadanie do rozwiązania. Z błędnego zdarzenia, nadającego się najwyżej na bajkę lub powiastkę, postanowił stworzyć poemat heroi-komiczny.

Podobnego cudu nie dokazałby pewno żaden poeta, choćby miał stokroć bujniejszą fantazyę niż Węgierski. Nie obliczył się z własnymi siłami, a obca pomoc zawiodła. „Organy“ bowiem nie są oryginalnym pomysłem Węgierskiego. „To zaledwo swobodna kompilacya Boileau'a i Voltaire'a“ — powiada Dr. Szyjkowski.

„Le Lutrin“ i „la Pucelle d'Orleans“ to pierwowzory (Stosunek „Organów“ do „Pulpitu“ i „Dziewczyny“ wykazał Dr. Szyjkowski w analitycznej rozprawce p. t. „Organy“.)

A więc „Organy“ spowodował „Pulpit“ ten najdowcipniejszy w swoim rodzaju poemat, jak mówi nasz poeta, w przedmowie do czytelnika.

Fabuła obydwóch utworów bardzo podobna, z małymi tylko tu i ówdzie odmianami. Z „Dziewczyny“ wzięły Węgierski ustępy satyryczne, które nazwał krytyczną moralizacyą, osnutą na tle lokalnych stosunków. Wogóle oryginalność Węgierskiego w „Organach“ równa się niemal zeru. —

Jak już wiemy, nie robił poeta tajemnicy z tego, skąd czerpał natchnienie. Spodziewał się, że jeżeli weźmie sobie za wzór takie dwa dzieła, to stworzy trzecie równe **tam**tem.

Stało się inaczej. — Zdarzenie bardzo ubogiej treści nie dało się rozwałkować na całą długość poematu, akcyę trudno było utrzymać w jakimkolwiek tempie; za mało wypadków, któreby można stopniować i doprowadzić do jakiego rozwiązania, natomiast za wiele czasu, bo aż przeciąg trzech dni musiał poeta czemś zapełnić. Na to miał zaledwo dwa wyraźniejsze momenta, zniszczenie organów i bójka na cmentarzu; reszta narady jednej i drugiej strony, kończy — obiad u podstolego.

Drugi pierwiastek utworu, to satyra. „Węgierski satyry pisze zawsze i wszędzie, a kiedy zapragnął większą sumę dojrzałych wad ująć w satyryczną syntezę (mówi Dr. Szyjkowski) stworzył Organy.“ Jednakowoż satyrze przeznaczył już sam poeta rolę podrzędną, mieszcząc ją w swych „krytycznych moralizacyach“, które stanowią tylko luźne wstępy do poszczególnych pieśni. — Gdyby autor uwagi satyryczne spleść był nierozzerwalnym węzłem z samą fabułą, może byłby stworzył satyryczną syntezę.

Tak jak są, służą tylko do rozszerzenia i zapełnienia luk poematu. Związek możnaby jedynie upatrywać w tem, że kiedy fabuła wyśmiewa zacofanego i politowania godnego w swem zaciętrzewieniu księdza plebana, satyra chłoszcze wady innych. Byłby to punkt styczności czysto formalny, zewnętrzny, istotnego zaś spoidła brak. Skutkiem czego dwa te czynniki odcinają się rozbieżnie; uwagi satyryczne przerywają i opóźniają sam tok sprawy, wreszcie cały utwór rozbijają na drobne ustępy. Poemat staje się nudnym, drobiazgowym, bez wewnętrznego tętna życia. Poszczególne satyry, każda dla siebie, wydałaby się znacznie lepiej, bo jak wszystkie inne, odznaczają się siłą, wyrazistością krytyki, nieustraszoną odwagą, czy to wtedy, kiedy odnoszą się do magnatów, sejmów, czy króla, ale jednolitości poematu tylko zaszkoziły.

Osoby utworu, to zaledwo sylwetki bez odrębniejszej indywidualności; ksiądz pleban i jego podwładni duchowni zrobieni z jednego materiału, jednakowo ciasne, ograniczone głowy, wszyscy tego samego zdania. Gdy chcą coś przedsięwziąć, oglądają się, czy zostanie furtka do odwrotu.

Organista i towarzysze, to znowu żywioł jednakowo nieokrzesany. Zawadyaka, pijak organista, sam byłby nic nie zrobił, gdyby nie jego połowica, która w swych ciemnych kolorach udała się autorowi najplastyczniej.

Jedyną zaletą poematu zgrabny, okrągły wiersz, chociaż tu i ówdzie nie bez usterek, czysty język i kilka zręcznych porównań.

Dowcip, który miał być właściwą sprężyną utworu, nieudolny, płytki, a cały poemat heroikomiczny daleki od swej nazwy. —

Węgierski czuł widocznie te wszystkie braki, skoro nie odważył się poematu drukować, a później (w liście do Rogalińskiego) gniewał się na wydawcę, że „tę nędzotę“ publikował. Obawiał się, że wydawca do błędów autora doda inne, ale niepotrzebnie, bo Weyhardt, kiedy w r. 1784. sposobił „Organy“ do druku, dołożył starań, aby poemat pozostał sobą, a zresztą nie mógł już dodać więcej błędów, niż ich zrobił sam poeta. —

St. Komeza.

Wiadomości szkolne.

I.

a) Zmiany w gronie nauczycielskiem:

Przybyli :

1. **Józef Wiśniowski**, zastępca nauczyciela w c. k. IV. gimnazjum w Krakowie, mianowany rzeczywistym nauczycielem w tutejszym zakładzie rozp. c. k. R. S. K. z 28. września 1908 l. 46190, przydzielony do służby w c. k. gimnazjum IV. w Krakowie powyż. rozp.
2. **Stanisław Komeza**, zastępca nauczyciela, mianowany rozp. c. k. R. S. K. z 18. września 1908 l. 24542.
3. **Ks. Włodzimierz Dub**, zastępca nauczyciela, mianowany rozp. c. k. R. S. K. z 19. września 1908 l. 44497. na czas potrzeby.
4. **Hieronim Drozd**, rzeczywisty nauczyciel w c. k. szkole realnej w Krośnie, przeniesiony w tym samym charakterze do tutejszego zakładu rozp. Prezydium c. k. R. S. K. z 13 stycznia 1909 l. 417 pr. R. S. K. ex 1908.

Ubyli :

1. **Wolański Edmund**, zastępca nauczyciela, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. szkoły realnej w Stanisławowie rozp. c. k. R. S. K. z 30. sierpnia 1908 l. 41890.
2. **Kowalski Włodzimierz**, rzeczywisty nauczyciel, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. szkoły realnej w Krośnie rozp. Prezydium c. k. R. S. K. z 13. stycznia 1909 l. 417 pr. c. k. R. S. K. ex 1908.
3. **Silbermann Leon**, c. k. profesor, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. szkoły przemysłowej w Krakowie, rozp. c. k. R. S. K. z 12. maja 1909 l. 24851.

b) Grono nauczycielskie

z końcem roku szkolnego 1908/9.

Dyrektor :

Ralski Jan, dr. fil., delegat c. k. Rady szkolnej krajowej do wydziału szkoły przemysłowej uzupełniającej, uczył matematyki w kl. VII ; tygodniowo godzin 4.

Nauczyciele :

1. **Chmiel Józef**, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. II. uczył w 1. półroczu języka niemieckiego w kl. II. matematyki w kl. II, III, V, i VI, kaligrafii w kl. I ; tygodniowo godzin 22. — w 2. półroczu języka niemieckiego w kl. I, II, matematyki w kl. II, III, VI, kaligrafii w kl. I ; tygodniowo godzin 24.
2. **Drozd Hieronim**, rzeczywisty nauczyciel, zawiadowca gabinetu rysunków geometrycznych uczył w 2. półroczu matematyki w kl. V., geometrii w kl. II.—VII ; tygodniowo godzin 18.
3. **Fedorowicz Stanisław**, ksiądz, egz. zastępca nauczyciela, zawiadowca biblioteki ruskiej dla uczniów, uczył religii gr. kat. w kl. I. — VII ; tygodniowo godzin 7.
4. **Filimowski Stanisław**, rzeczywisty nauczyciel, gospodarz kl. VI., zawiadowca biblioteki niemieckiej dla uczniów, uczył języka niemieckiego w kl. IV — VII ; tygodniowo godzin 16.
5. **Gartner Franciszek**, profesor, gospodarz kl. III, zawiadowca gabinetu historii naturalnej w kl. I, II, V — VII ; tygodniowo godzin 15.
6. **Gonet Michał**, profesor VIII. rangi, gospodarz kl. VII, zawiadowca zbioru geograficzno-historycznego, biblioteki nauczycielskiej i podręczników szkolnych dla ubogich uczniów, uczył historii w kl. IV — VII, geografii w kl. IV ; tygodniowo godzin 15.
7. **Jurkowski Błażej**, profesor, gospodarz kl. V. uczył języka polskiego w kl. III, IV, V, VII, historii w kl. III ; tygodniowo godzin 16.
8. **Komeża Stanisław**, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. I. zawiadowca biblioteki polskiej dla uczniów, uczył w 1. półroczu języka polskiego w kl. I, II, VI, języka niemieckiego w kl. I, historii w kl. I i II ; tygodniowo godzin 20 ; —

- w 2. półroczu języka polskiego w kl. I, II, VI. historii w kl. I, II, gimnastyki w kl. I — VII; tygodniowo godzin 28.
9. **Litwin Walenty**, ksiądz, profesor, uczył religii rzym. kat. w kl. I. — VII; tygodniowo godzin 14.
 10. **Ostrowski Wiktor**, profesor, zawiadowca biblioteki francuskiej dla uczniów, uczył języka francuskiego w kl. III — VII; tygodniowo godzin 16.
 11. **Otremba Gustaw**, profesor, zawiadowca gabinetu rysunków odręcznych, uczył rysunków odręcznych w kl. I — VII; tygodniowo godzin 22.
 12. **Rozmuski Tadeusz**, profesor, zawiadowca gabinetu chemicznego, uczył geografii w kl. I—III, chemii w kl. I—VI; tygodniowo godzin 14.
 13. **Silbermann Leon**, profesor, przydzielony do c. k. Szkoły przemysłowej w Krakowie.
 14. **Steczko Józef**, rzeczywisty nauczyciel, gospodarz kl. IV, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył matematyki w kl. I, IV fizyki w kl. III, IV, VI, VII; tygodniowo godzin 18.
 15. **Wiśniowski Józef**, rzeczywisty nauczyciel, przydzielony do służby w c. k. gimnazjum IV. w Krakowie.

Nadto uczyli w 1. półroczu :

1. **Ks. Włodzimierz Dub**, zastępca nauczyciela, uczył od 19. września do końca grudnia 1908 religii gr. kat. w kl. I—VII i języka ruskiego w kl. III — VI; tygodniowo godzin 11 i 1 egzorta.
2. **Włodzimierz Kowalski**, rzeczywisty nauczyciel, uczył geometrii w kl. II — VII i gimnastyki w klasach I — VII; tygodniowo godzin 28.

c) Nauczyciel pomocniczy :

Seidenwerg Izydor, uczył religii mojżeszowej w kl. I — VII; tygodniowo godzin 7.

d) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych i względnie obowiązkowych :

1. **Ks. Fedorowicz Stanisław**, uczył języka ruskiego w dwóch oddziałach ; tygodniowo godzin 4.
3. **Józef Kantor**, profesor gimnazjalny, uczył śpiewu w dwóch oddziałach ; tygodniowo godzin 4.

II. Plan naukowy.

KLASA I.

Religia : (2 godziny na tydzień) Katechizm wraz z odnośnemi objaśnieniami liturgicznymi.

Język polski : (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów.

Deklamacya : Należyte wygłaszanie z pamięci wzorowych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych.

Gramatyka : Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem. i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Deklinacya imion.

Język niemiecki : (6 godzin na tydzień). Czytanie ; uczenie się na pamięć słówek, zwrotów i całych ustępów ; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań ; tłumaczenia ; rozmówki. Znajomość odmian regularnych i głównych zasad składni; ćwiczenia ortograficzne.

Geografia : (3 godziny na tydzień). Zasadnicze pojęcia z geografii, traktowane w sposób poglądowy, o ile są potrzebne do zrozumienia mapy. Ruch dzienny słońca względem budynku szkolnego i siedziby szkoły w rozmaitych porach roku ; na tej podstawie oryentowania się w najbliższem otoczeniu, na mapie i na globusie. Opisanie i wyjaśnienie oświetlenia i ogrzewania ziemi w obrębie kraju rodzinnego w ciągu całego roku, o ile te zjawiska zależą bezpośrednio od długości dnia i wysokości słońca. Przegląd oro- i hydrograficzny ziemi tudzież położenie najgłówniejszych państw i miast w poszczególnych częściach świata. Wprowadzenie do czytania na mapie z ciągłemi ćwiczeniami.

Próby rysowania najprostszych przedmiotów geograficznych w związku z mapą.

Historya : (2 godziny na tydzień). Najważniejsze podania i zdarzenia z dziejów kraju rodzinnego.

Matematyka : (3 godziny na tydzień). Układ dziesiętkowy. Pisanie liczb u Rzymian. Pierwsze cztery działania na liczbach całkowitych i ułamkach dziesiętnych oderwanych i mianowanych.

Wyjaśnienia układu metrycznego miar i wag. Ćwiczenia w prostym wnioskowaniu. Podzielność liczb, rozkład na czynniki pierwsze; największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność. Pierwsze 4 działania na ułamkach zwyczajnych. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i na odwrot. Rachunek liczbami wielorakiemi.

Początki nauki form geometrycznych. Pojęcia zasadnicze geometrii i objaśnienia z poglądu brył elementarnych, jako sześcianu, graniastostupa, ostrostupa, walca, stożka i kuli. Objasnianie najważniejszych form geometrii płaskiej i ich cech głównych na podstawie poglądu.

Historia naturalna : (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie ssawce i ptaki.

W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie wybór roślin zarodkowych, na których najłatwiej zaznajomić można uczniów z zasadami zewnętrznej budowy rośliny.

Rysunki odręczne : (4 godziny na tydzień). Rysowanie płaskich form ornamentu geometrycznego jako przygotowanie do ornamentu swobodnego. Łatwe ornamenta swobodne; kwiaty stylizowane; łatwe kształty naczyń w rzucie geometrycznym.

Materyał: ołówek, farba.

Kaligrafia : (2 godziny na tydzień). Pismo zwykłe łacińskie i niemieckie, pismo rondowe i igiełkowe.

KLASA II.

Religia : (2 godziny na tydzień), jak w kl. I.

Język polski : (4 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów jak w kl. I.

Deklamacja jak w kl. I.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonym. Powtórzenie deklinacji imion, odmiana słów. Nauka pisowni i interpunkcji uzupełniona i rozszerzona.

Język niemiecki : (6 godzin na tydzień). Zdawanie sprawy z czytanych następów na podstawie stosownych pytań, retrowersya; dłuższe rozmówki, memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków.

Geografia : (2 godziny na tydzień). Zwięzłe powtórzenie pojęć zasadniczych geografii matematycznej. Ruch pozorny słońca w rozmaitych szerokościach ; z tego wynikające różnice w oświetleniu i ogrzewaniu ziemi jako podstawa klimatów.

Azja i Afryka pod względem położenia i zarysu tudzież co do oro- i hydrografii etnografii i topografii z uwzględnieniem stosunków klimatycznych, o ile je można wyjaśnić z ruchu pozornego słońca. Związek między klimatem a roślinnością, płodami krajów i zatrudnieniem ludów należy traktować tylko na niektórych przystępnych jasno zrozumiałych przykładach.

Europa: Pogląd na jej położenie i zarys, na oro- i hydrografię, Państwa Europy południowej i Wielka Brytania według zasad podanych przy geografii Azji i Afryki.

Początek ćwiczeń w szkicowaniu map.

Historia : (2 godziny na tydzień). Najważniejsze osoby i zdarzenia z dziejów monarchii austriacko-węgierskiej z uwzględnieniem dziejów powszechnych.

Matematyka : (3 godziny na tydzień). Powtórzenie nauki o ułamkach zwyczajnych. Rachunek liczbami niepełnymi. Mnożenie i dzielenie skrócone. Rozwiązywanie zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej zapomocą wnioskowania. Najważniejsze wiadomości o miarach, wagach i pieniądzech. Nauka o stosunkach i proporcjach z zastosowaniem do rozwiązywania zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej. Rachunek procentu prostego, prowizyi i dyskontu.

Historia naturalna : (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie dokończenie zwierząt kręgowych, potem zwierzęta bezkręgowie, szczególnie owady.

W drugim półroczu: Rośliny mianowicie dalszy ciąg nauki klasy pierwszej; przerobienie kilku roślin zarodkowych i takich roślin zarodkowych, których obserwacja przedstawia większe trudności. Wdrażanie do zrozumienia podziału zasadniczego i rozpoznawanie najważniejszych grup roślinnych.

Geometria i rysunki geometryczne : (2 godziny na tydzień).

a) Geometria (1 godzina). Zasady planimetrii do przystawania włącznie.

b) Rysunek geometryczny (1 godzina). Ćwiczenia w używaniu przyrządów rysunkowych. Rysunek konstrukcyjny

w związku z materiałem przerobionym i z uwzględnieniem łatwych form ornamentalnych według wzorów.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Rysowanie od ręki modeli geometrycznych pojedynczo i w grupach z poglądu. Ciąg dalszy rysowania ornamentów swobodnych z zastosowaniem farby.

KLASA III.

Religia: (2 godziny na tydzień). w I. półroczu „Liturgika“, w II. półroczu „Historja Objawienia Starego Zakonu“.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów.

Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy, jak w kl. I. i II. Krótkie wiadomości o życiu i pismach celniejszych pisarzy, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta.

Deklamacya jak w kl. I.

Gramatyka: Przysłówki, spójniki, przyimki. Składnia rządu. Prawidła pisowni.

Język niemiecki: (5 godzin na tydzień). Swobodniejsza reprodukcy czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych; uwzględnienie synonimów (zwrotów, podobną myśl wyrażających); uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rządu.

Język francuski: (4 godziny na tydzień). Nauka czytania; memorowanie słówek, zwrotów i zdań; retrowersya i rozmówki.

Najważniejsze prawidła odmian regularnych (rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka). Słowa posiłkowe; główne zasady konjugacyi regularnej; tworzenie najważniejszych czasów złożonych.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Geografia tych krajów europejskich, których nie traktowano w kl. II. (z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej); geografia Ameryki i Australii według zasad, podanych w geografii w klasie II., mianowicie także co do wyjaśnienia stosunków klimatycznych.

Ćwiczenia w szkicowaniu map.

Historja: (2 godziny na tydzień). Podania o bogach i bohaterach z historyi Greków i Rzymian.

Matematyka : (3 godziny na tydzień). Początki arytmetyki ogólnej. Nauka o czterech działaniach głównych na liczbach ogólnych o jednym i więcej wyrazach z wyłączeniem rachunku ułamkami. Podnoszenie do kwadratu i do sześciastu wyrażeń algebraicznych, jedno- i wielowyrzowych, tudzież liczb dziesiętnych. Wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego z liczb dziesiętnych. Ciągłe ćwiczenia w rachowaniu liczbami szczególnymi w celu utrwalenia wiadomości arytmetycznych z klas poprzednich, ćwiczenia w rachunku podziału.

Fizyka: (3 godziny na tydzień) Wstęp: Rozciągłość i nieprzenikliwość ciał, stany skupienia; ruch i jego cechy, bezwładność. Siła, jej punkt przyłożenia, kierunek i wielkość. Pojęcie dwu sił równych; przedstawienie sił za pomocą odcinków.

Nauka o ciężkości: Kierunek ciężenia na ziemi, ciężar, jednostka ciężaru, środek ciężkości, rodzaje równowagi ciała podpartego. Dźwignia, waga równoramienna i waga rzymska, blok stały. Ciężar właściwy, gęstość względna.

Nauka o siłach molekularnych: Podzielność, drobina, dziurkowatość, spójność, przyczepność. Sprężystość, prawo sprężystości na ciągnięcie, waga sprężynowa.

Nauka o ciałach płynnych: Własności charakterystyczne tych ciał. Rozchodzenie się ciśnienia, powierzchnia poziomu. Ciśnienie hydrostatyczne. Reakcja wody wypływającej. Naczynia połączone (zjawiska włoskowatości). Zasada Archimedesesa. Łatwiejsze przypadki wyznaczenia ciężaru właściwego przez obserwację parcia płynów. Pływanie ciał. Areometr podziałkowy.

Nauka o ciałach gazowych: Własności charakterystyczne tych ciał. Wążeńia powietrza, barometr, manometr, prawo Mariotta. Pompy wodne i pompy pneumatyczne. Lewar. Balon powietrzny.

Nauka o ciepłe: Wrażenie ciepła, temperatura. Zmiana objętości przez ciepło. Termoskopy, termometry. Ciepło właściwe. Przewodzenie ciepła, doświadczenia główne o promieniowaniu ciepła. Wyjaśnienie pór roku na

podstawie ruchu ziemi około słońca. Zmiana stanu skupienia. Prężność par. Zasada maszyny parowej. Źródła ciepła.

Nauka o magnetyzmie: Magnesy naturalne i magnesy sztuczne, igła magnesowa, działanie wzajemne dwu biegunów magnetycznych. Magnetyzowanie przez rozdział, przez pocieranie. Magnetyzm ziemi, pojęcie zboczenia i nachylenia z powtórzeniem odpowiednich wiadomości zasadniczych z astronomomii. Busola.

Nauka o elektryczności: Elektryzowanie przez tarcie, przez udzielanie. Przewodzenie elektryczności. Dwa rodzaje stanu elektrycznego. Elektroskopy. Siedziba elektryczności. Działanie kończyn. Elektryzowanie przez rozdział. Najzwyklejsze przyrządy do wytwarzania i gromadzenia elektryczności. Burze. Gromochrony. -- Ogniwo i stos Volty, dowód biegunowości elektrycznej. Prąd elektryczny. Najzwyklejsze ogniwa galwaniczne. Wytwarzanie ciepła i światła przez prąd. Elektroliza (rozkład wody i galwanoplastyka). Działania magnetyczne prądu. Telegraf Morsego. Zasadnicze doświadczenia o indukcji elektrycznej. Telefon i mikrofon. Termoelektryczność.

Geometria i rysunki geometryczne : (2 godziny na tydzień).

a) Geometria: (1 godzina). Ciąg dalszy i dokończenie planimetrii. Równość i przekształcenie powierzchni figur płaskich. Obliczanie powierzchni, proporcjonalność i podobieństwo w związku z odpowiednim materiałem nauki matematyki w tej klasie. Elipsa, hiperbola, parabola.

b) Rysunek geometryczny: (1 godzina). Rozszerzenie rozpoczętych w klasie drugiej konstrukcji na podany wyżej materiał naukowy.

Rysunki odręczne : (4 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według trudniejszych modeli pojedynczych lub ugrupowanych; ciąg dalszy rysowania płaskich ornamentów polichromicznych. Przejścia do ornamentów plastycznych.

KLASA IV.

Religia : (2 godziny na tydzień). Wyjaśnienie ważniejszych obrzędów kościelnych z podaniem powodu i czasu ich wprowadzenia.*)

*) w. r. s. 1909/10 Historia Objawienia Nowego Zakonu.

Język polski : (4 godz. na tydzień). Czytanie wzorów jak w kl. III. Uwzględnienie listów i innych zwykleszych pism praktycznych. Najważniejsze wiadomości o głównych rodzajach poezji i prozy w związku z lekturą.

Deklamacya jak w kl. I.

Gramatyka; Składnia w obrębie czasownika. Systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Powtórzenie całego materiału gramatycznego w ogólniejszych zarysach.

Język niemiecki : (3 godziny na tydzień). Reprodukcyje, jak w kl. III; uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu; uzupełnienie składni rzędu.

Język francuski : (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersye; dłuższe rozmówki; memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów.

Powtórzenie i uzupełnienie odmian regularnych (przymiotnika, liczebnika, zaimka); nauka o przysłówku i przyimku; najzwyczajsze czasowniki nieregularne.

Geografia : (2 godziny na tydzień). Położenie tudzież geografia fizyczna i polityczna Austro-Węgier z wyłączeniem części statystycznej, lecz z dokładnem uwzględnieniem płodów poszczególnych krajów, zatrudnienia ludności, stosunków komunikacyjnych i kultury ludów.

Ćwiczenia w swobodnem rysowaniu łatwiejszych szkiców kartograficznych.

Historya : (3 godziny na tydzień). Dzieje starożytne, głównie Greków i Rzymian, ze szczególnem uwydatnieniem momentów z historyi kultury i ciągłym uwzględnianiem geografii.

Matematyka : (3 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Powtórzenie, uzasadnienie i rozszerzenie nauki o pierwszych czterech działaniach na liczbach ogólnych i szczególnych, całkowitych i ułamkowych. Uzasadnienie najprostszycy reguł podzielności liczb układu dziesiętkowego. Teorya największej wspólnej miary i najmniejszej wspólnej wielokrotności, zastosowania do wielomianów. Równania stopnia pierwszego o jednej i więcej niewiadomych z zastosowaniem do rozwiązywania ważniejszych zagadnień praktycznych.

Nauka o stosunkach i proporcjach liczbami ogólnymi z zastosowaniami.

Fizyka : (2 godziny na tydzień). Nauka o ruchu: Ruch jednostajny, ruch jednostajny zmienny, spadek wolny, opór powietrza, rzut pionowy w górę. Składanie i rozkładanie ruchów. Rozwiązanie wykreślne rzutu poziomego i rzutu ukośnego. Związek między siłą, masą a przyspieszeniem. Równoległobok sił. Ruch na równi pochyłej. Tarcie. Wahadło. Siła odśrodkowa, ruch centralny. Wyjaśnienie obrotu ziemi około osi i jej obiegu około słońca. Wypadkowa sił równoległych o tym samym kierunku na podstawie doświadczeń; bliższe określenie środka ciężkości. Powtórzenie i doświadczalne wyznaczenie warunków równowagi dźwigni, kołowrotu, bloka stałego i bloka ruchomego, wielokrążka i równi pochyłej z uwzględnieniem pracy wytworzonej i pracy zużytej. Główne zjawiska zderzenia się ciał sprężystych.

Nauka o głosie: Powstanie głosów. Rozchodzenie się głosu objaśnione doświadczeniami. Prędkość głosu, odbijanie się głosu. Rodzaje głosów; siła i wysokość tonów, skala tonów; struny, widełki stroikowe, piszczałki. Odbrzmiewanie. Narząd słuchowy.

Nauka o świetle: Źródła światła. Prostoliniowe rozchodzenie się światła. Cień. Fazy księżyca, zaćmienia. Ciemnia optyczna. Siła oświetlenia, prawo odbijania się światła, obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych. Załamywanie się światła (jakościowo). Przechodzenie światła przez płyty, graniastostupy i soczewki. Obrazy w soczewkach, ciemnia fotograficzna, oko, akomodacja, okulary, widzenie przedmiotów, trwanie wrażeń świetlnych kąta widzenia, lupa, mikroskop. Lunety dioptryczne najprostszej konstrukcji. Rozszczepianie się światła, widmo słoneczne, barwy uzupełniające, barwa ciał wskutek pochłaniania światła. Tęcza.

Chemia : (3 godziny na tydzień). Doświadczenia objaśniające różnicę między zjawiskami fizycznymi a chemicznymi. Krótka charakterystyka najważniejszych pierwiastków i ich połączeń połączona z nauką pogładową najważniejszych minerałów i skał.

Olej skalny; przykłady węglowodorów, alkoholów i kwasów. Krótkie uwagi o tłuszczach i mydłach. Węglowodany. Fermentacja. Najważniejsze połączenia sinu. Benzol i kilka jego najważniejszych połączeń pochodnych. Żywice (terpentyna). Olejki eteryczne. (olej terpentynowy). Ciała białkowe.

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

a) Geometria. Zasady stereometrii. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnym położeniu prostych i płaszczyzn ze względu na potrzeby nauki o rzutach. Graniastosłup, ostrosłup, walec, stożek i kula. Wyznaczenie powierzchni i objętości tych brył. (Wzory odnoszące się do kuli, należy podawać bez dowodzenia).

b) Rysunek geometryczny. Przedstawienie punktów odcinków, figur płaskich i łatwych brył geometrycznych za pomocą dwu rzutni prostopadłych sposobem pogładowym i w związku z materiałem naukowym stereometrii.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według kształtów naczyń i innych odpowiednio dobranych wyrobów przemysłowo-artystycznych i technicznych, pojedynczo lub w grupach. Rysowanie bogatszych ornamentów polichromicznych i plastycznych, tudzież motywów z natury.

KLASA V.

Religia: (2 godziny na tydzień). W 1. półroczu historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki wiary i moralności.

W 2. półroczu dogmatyka katolicka.

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XVI. w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych ustępów z dzieł tych autorów klasycznych (greckich i rzymskich) w przekładach, którzy byli wzorami dla autorów polskich.

Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacja, jak w kl. I.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Ćwiczenia w reprodukcji szczegółowej lektury nowszych pisarzy, przeważnie prozaicznej. Memorowanie (Deklamacja). Obowiązkowa lektura domowa.

Uzupełnienie wiadomości gramatycznych (ze składni zdania, rzędu i szyku).

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na stosowne pytania: dłuższe rozmówki; próby samodzielnej reprodukcji czytanych ustępów; memorowanie zwrotów, zdań i całych ustępów. Uzupełnienie nauki o odmianach. Czasowniki nieregularne i nieosobowe; spójniki. Składnia rzędu; składnia w obrębie czasownika (tryby i czasy).

Historia: (3 godziny na tydzień). Dzieje średniowieczne i nowożytne aż do pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w kl. IV. ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna. Równania nieoznaczone stopnia pierwszego o dwu niewiadomych. Potęgi i pierwiastki; pojęcie liczb niewymiernych. Jednostka urojona. Równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej i równania stopni wyższych o jednej niewiadomej, dające się sprowadzić do równań kwadratowych. Najprostsze przypadki równań kwadratowych o dwu niewiadomych. Nauka o logarytmach.

Geometria: Geometria płaska. Utwory zasadnicze geometrii płaskiej. Teorya równoległych. Twierdzenia o trójkącie aż do przystawania łącznie; twierdzenia o czworokącie i wielokącie; twierdzenia o kątach i cięciwach w kole, o trójkątach i czworokątach wpisanych i opisanych. Proporcjonalność odcinków, podobieństwo figur; z tego wynikające twierdzenia o trójkącie i kole. Poprzeczne w trójkącie, harmoniczne rzędy punktów. Równość powierzchni, zamiana i podział powierzchni; obliczanie powierzchni. Wielokąty umiarowe, pomiar koła, Niektóre zagadnienia o zastosowaniu algebry do geometrii.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). Botanika: Przegląd grup roślin w ich naturalnym porządku zewnętrznej

i (gdzie potrzeba) wewnętrznej budowy i czynności fizyologicznych rośliny wogóle; charakterystyka najważniejszych rodzin roślinnych na ich przedstawicielach, przyczem wykluczone są wszelkie zbyteczne szczegóły systematyczne.

Chemia nieorganiczna: (2 godziny na tydzień). Rozszerzenie i pogłębienie materiału naukowego klasy IV. w kierunku wykazania prawidłowości zjawisk chemicznych. Wyprowadzenie drogą eksperymentalną prawideł teoretycznych i doświadczalnych.

Szczegółowe traktowanie wodoru, tlenu, azotu, węgla, tudzież najważniejszych połączeń tych pierwiastków; analogiczne traktowanie chloru, bromu, jodu, fluoru, siarki, boru, fosforu, arsenu, antymonu i krzemu.

Krótką ogólną charakterystyką metali, szczegółowe omówienie tych metali i ich połączeń, które pod względem teoretycznym i praktycznym zasługują na szczególniejszą uwagę.

Geometria i rysunki geometryczne: (3 godziny na tydzień). Powtórzenie najważniejszych twierdzeń o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn. Systematyczne przeprowadzenie i należyte wyćwiczenie w rozwiązywaniu zagadnień zasadniczych geometrii wykreślnej o punktach, prostych i płaszczyznach, uwzględniając przy sposobności także rzutnię krzyżową. Rzuty figur płaskich i wyznaczenie ich cieniów rzuconych na rzutnię. Wykreślenie koła z jego kładu. Wyprowadzenie najważniejszych własności elipsy z analogicznych własności koła w związku z jego kładem.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień) Rysunek figuralny: Wyjaśnienie budowy anatomicznej głowy ludzkiej, najważniejsze wiadomości o proporcji i różnicach wieku. Ćwiczenia w rysowaniu konturów, następnie w półcieniach i cieniach pełnych, rysowanie według wzorów i odlewów gipsowych.

KLASA VI.

Religia: (2 godziny na tydzień). Etyka katolicka.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej od początku XVII. wieku do r. 1822 w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych

ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Mickiewicz. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacya jak w kl. I.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Pogląd na rozwój dawniejszej literatury niemieckiej aż do Klopstocka; dokładniejsza, na lekturze celniejszych dzieł oparta, znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do roku 1794, ze szczególnem uwzględnieniem Lessinga i Herdera. Podanie zasad poetyki i stylistyki. Deklamacya; obowiązkowa lektura domowa.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Dokończenie nauki gramatycznej; zwroty imiesłowowe, zdania przysłówkowe. Czytanie większych ustępów z prozy powieściowej i opiso-wej; wzory poezyi epickiej i lirycznej; krótkie szkice biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta; ćwiczenia ustne. Nauki udziela się w języku francuskim.

Historya: (3 godziny na tydzień). Dzieje nowożytne od pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w dwu klasach poprzedzających, ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austryacko-węgierskiej.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Równania logarytmowe; wykładnicze. Postępy arytmetyczne i postępy geometryczne. Rachunek postępu składnego, rachunek rent. Powtarzania.

Geometrya: 1. Trygonometrya. Funkcye goniometryczne, rozwiązywanie trójkąta prostokątnego. Dalsze wzory goniometryczne. Rozwiązywanie wielokątów umiarowych. Twierdzenia główne, służące do rozwiązywania trójkątów ukośnokątnych z zastosowaniami. Łatwiejsze równania goniometryczne.

2. Stereometrya. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Własności główne naroża w ogólności a w szczególności naroża trójściennego (naroże biegunowe). Podział i własności brył. Przystawanie i symetrya. Podobieństwo i podobieństwo symetryczne brył. Powierzchnia i objętość gra-

niastosłupa, ostrosłupa i ostrosłupa ściętego. Obliczanie objętości walca, stożka, stożka ściętego, tudzież powierzchni tych brył przy osiach prostopadłych do podstawy. Powierzchnia i objętość kuli, tudzież jej części o łatwych ograniczeniach.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). Zoologia: Najważniejsze wiadomości o budowie ciała ludzkiego i czynnościach jego organów ze wskazówkami dyetetycznymi; przerobienie gromad zwierząt kręgowych i ważniejszych grup zwierząt bezkręgowych na podstawie ich wewnętrznej i zewnętrznej budowy, tudzież z uwzględnieniem stosunków rozwojowych, lecz z pominięciem wszelkich zbytecznych szczegółów systematycznych.

Fizyka: (3 godziny na tydzień). Wstęp Krótkie uwagi o zadaniu i metodzie fizyki. Powtórzenie nauki o rozciągłości i nieprzenikliwości ciał z klas niższych. Drobiną, atom, Stany skupienia.

Mechanika: Wiadomości wstępne o ruchu. Ruch jednostajny i jednostajnie zmienny. Prawo bezwładności. Spadek wolny. Pomiar sił dynamiczny i statyczny. Ciężar. Opór powietrza. Rzut pionowy w górę. Określenie i miara pracy. Siła żywa, energia. — Składanie i rozkładanie ruchów, rzut pionowy i rzut ukośny. Ruch na równi pochyłej. Składanie i rozkładanie sił, przyłożonych do jednego punktu; wypadkowa sił, przyłożonych do punktów układu sztywnego. Moment obrotu. Para sił. Środek ciężkości. Rodzaje równowagi; stałość. Maszyny proste na zasadzie zachowania pracy. Opory ruchu, niemożliwość tak zwanego „perpetuum mobile“. Waga równoramienne i waga dziesiętna. — Ruchy po liniach krzywych, siła dośrodkowa i siła odśrodkowa. Ruch centralny. Wahadło matematyczne i wahadło fizyczne, to ostatnie tylko sposobem doświadczenia (wahadło rewersyjne). — Powtórzenie nauki o siłach molekularnych z klas niższych. Moduł sprężystości. Wytrzymałość. Uderzenie. — Powtórzenie mechaniki płynów z klas niższych z odpowiednim uogólnieniem i uzupełnieniem. Twierdzenie Torricelli'ego o wypływie, ciśnienie hydrodynamiczne w poziomej rurze wypływowej. Na-

pięcie powierzchni, włoskowatość. Roztworzenie, dyfuzja. — Powtórzenie mechaniki gazów z klas niższych z uzupełnieniem prawa Mariotta i Gay-Lussaca. Wazenie gazów; obliczenie rozrzedzenia i zgęszczenia w pompach powietrznych; parcie w powietrzu. Barometryczne mierzenie wysokości. Wpływ gazów, dyfuzja, absorpcja.

Nauka o ruchu falowym: Prawa prostego ruchu drgającego, łatwe przypadki składania drgań, fale postępowe, podłużne i poprzeczne, odbijanie się i interferencja fal, fale miejscowe, wszystko przeważnie sposobem wykreślnym i eksperymentalnym.

Akustyka: Powstanie głosu. Rodzaje głosu. Wyznaczenie wysokości tonu. Skala dur i mol, trójdźwięk. Prawa drgania struny napiętej (monochord), tony górne. Siła tonu. Barwa tonu. Odbzmiewanie. Brzmiące pręty, płyty i błony. Piszczalki. Narząd głosowy. Rozchodzenie się głosu. Prędkość rozchodzenia się głosu, ubywanie siły głosu z odległością, odbijanie się i interferencja fal, głosowych. Narząd słuchowy.

Chemia: (2 godziny na tydzień). Chemia organiczna. Pojęcie związku organicznego. Wykazanie istotnych składników związku organicznego; wzory atomistyczne stosunkowe; wzory drobinowe; wzory empiryczne i wyrozumowane.

Olej skalny. Metan, etan, propan, butan i pentan wraz z ich najważniejszymi połączeniami pochodnymi; kwas palmiowy, stearowy i cerotowy. Etylen i propylen oraz ich ważniejsze połączenia pochodne. Acetylen, najważniejsze połączenia allylu, kwas olejowy; tłuszcze naturalne (mydła i świece); węglowodany, fermentacja alkoholowa. Najważniejsze związki sinowe. Krótkie omówienie mazi pogazowej. Benzol, toluol i ich najważniejsze połączenia pochodne. Dwu- i trójfenylometan ze wskazaniem na barwniki smołowe. Indygo. Naftalina, antracen. Pirydyna, chinolina, akrydyna; najważniejsze alkaloidy. Olej terpentynowy, kamfora, kauczuk i gutaperka; żywice. Ciała białkowe.

Geometria i rysunki geometryczne: (3 godziny na tydzień). Rzuty prostokątne graniastosłupów, walców i stożków. Przekroje płaskie, siatki, oświetlenie równoległe, tudzież łatwiej-

sze przypadki wzajemnych przenikań tych brył. Sposób powstawania w przestrzeni przecięć stożka, ich konstrukcye i rzuty. Wyprowadzenie najważniejszych własności tych krzywych z ich zastosowaniem do prowadzenia stycznych. Płaszczyzny styczne do powierzchni walców i stożków. Cienie rzucane na wnętrze powierzchni walcowych i stożkowych.

Rysunki ódręczne : (2 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku figuralnego według odlewów gipsowych i trudniejszych wzorów. O ile czas wystarczy powtórzenie ćwiczeń w rysowaniu ornamentów i kształtów roślinnych z natury.

K L A S A VII.

Religia : (2 godziny na tydzień). Przegląd historii kościelnej.

Język polski : (4 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury Polskiej wieku XIX. w całości lub w dłuższych wyjątkach. Czytanie celniejszych i charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Ćwiczenia w wykładzie ustnym.

Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacya jak w kl. I.

Język niemiecki : (4 godziny na tydzień). Epoka klasyczna od roku 1794 do śmierci Göthego ; pisarze austriacy czasów nowszych. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Göthego. Deklamacya. Obowiązkowa lektura domowa.

Język francuski : (3 godziny na tydzień). Powtarzanie przy sposobności najważniejszych prawideł gramatycznych. Lektura dłuższych ustępów poetycznych (dramatów) i prozaicznych. Zarysy biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Uwzględnianie rozpraw z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych. Nauki udziela się w języku fransuskim.

Historya : (4 godziny na tydzień). Dwie godziny : Powtórzenie historii i geografii monarchii austriacko-węgierskiej z do-

łączeniem przeglądu statystycznego produkcji płodów surowych, przemysłu i handlu, uwzględniając dla porównania stosunki analogiczne w wielkich państwach europejskich.

Nauka o ustroju konstytucyjnym i administracji monarchii ze szczególnem uwzględnieniem części monarchii, reprezentowanej w Radzie państwa.

Dwie godziny: Dzieje kraju rodzinnego ze szczególnem uwzględnieniem momentów i dziejów kultury.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Zasady nauki o połączeniach. Dwumian Newtona dla wykładników całkowitych i dodatnich. Zasady nauki o prawdopodobieństwie.

Geometria: Trygonometria sferyczna. Najważniejsze własności trójkąta sferycznego, jego powierzchnia. Najważniejsze wzory do rozwiązywania trójkątów sferycznych prosto- i ukośnokątnych. Zastosowanie trygonometrii sferycznej do stereometrii i najprostszych zagadnień astronomicznych.

Geometria analityczna. Geometria analityczna prostej koła i przecięć stożkowych na płaszczyźnie na podstawie współrzędnych prostokątnych, a w niektórych ważniejszych przypadkach także współrzędnych biegunowych. Własności przecięć stożkowych ze względu na ogniska, styczne, normalne i średnice. Kwadratura elipsy i paraboli.

Powtórzenie całego materiału naukowego klas wyższych na przykładach odpowiednio dobieranych.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). I. Półrocze Mineralogia: Przerobienie najważniejszych minerałów pod względem ich krystalograficznych, fizycznych, chemicznych i innych własności w systematycznym porządku, lecz z pominięciem wszelkich postaci rzadszych lub takich, którychby uczniowie na podstawie poglądu poznać nie mogli.

II. półrocze. Zasady geologii: Zwięzłe i krótkie przedstawienie przemian fizycznych i chemicznych z uwzględnieniem stosownych przykładów; najwyklesze skały i najważniejsze szczegóły o budowie gór, objaśnione o ile możliwości przykładami z bliskiego otoczenia. Krótki opis

epok geologicznych; przy nauce o zwierzętach i roślinach przedhistorycznych należy często zwracać uwagę na odpowiednie typy dzisiejsze, a przy sposobności wskazywać na rodowe powinowactwo istot żyjących.

Fizyka: (4 godziny na tydzień). Zasady astronomii (kosmografii): Pozorny ruch dzienny sklepienia niebieskiego; czas gwiazdowy; spólrzędne odniesione do horyzontu i równika; wyznaczenie linii południkowej i wysokości bieguna. — Wielkość i kształt ziemi. Obrót ziemi około osi (doświadczenie z wahadłem Foucaulta) i zjawiska stąd wynikające. — Ruch pozorny słońca, ekliptyka. Spólrzędne odniesione do ekliptyki. Prawdziwy i średni czas słoneczny. Rok słoneczny i rok zwrotnikowy.

Dni przestępne. Ruch prawdziwy ziemi około słońca. Odległość słońca. — Planety, krótkie wyjaśnienie ich ruchu pozornego. Prawa Keplera; wyprowadzenie prawa Newtona o ciężeniu powszechnem z praw Keplera. Odległość i ruch księżyca. Opisanie sposobu wyznaczenia średniej gęstości ziemi. Porównanie masy ziemi z masą słońca, przyływ i odpływ morza. Precesja punktów równonocnych, wyjaśnienie jej zapomocą gioskopu. — Krótkie wiadomości o poszczególnych planetach i kometach, gwiazdach spadających, gwiazdach stałych, gromadach gwiazd i mgławicach.

Nauka o ciepłe: Termometry, spólczynnik rozszerzalności. Ilość ciepła, ciepło właściwe. Związki między ciepłem a pracą mechaniczną; mechaniczny równoważnik ciepła. Istota ciepła. — Zmiany stanu skupienia z uwzględnieniem ciepła zużytego lub wytworzonego. Krótkie wiadomości o parach nasyconych i parach przegrzanych. Gęstość par (ciężar drobinowy). Higrometria. Opady atmosferyczne. Maszyna parowa. Przewodzenie ciepła. Krótkie uwagi o promieniowaniu ciepła. Izotermy, izobary, wiatry.

Nauka o magnetyzmie i elektryczności.

a) Magnetyzm: Powtórzenie zjawisk zasadniczych. Prawo Coulomba, natężenie bieguna, natężenie pola magnetycznego, linie sił magnetycznych. Położenie biegunów, moment magnetyczny. Elementa magnetyzmu ziemi.

b) Elektryczność statyczna: Powtórzenie doświadczeń zasadniczych o elektryzowaniu przez tarcie, udzielanie i rozdział; maszyna influencyjna. Prawo Coulomba i pomiar elektrostatyczny ilości elektryczności; pole elektryczne, najważniejsze wiadomości o potencyaie w punkcie pola elektrycznego. Potencyał przewodnika. Scharakteryzowanie potencyału zapomocą doświadczeń. Pojemność, kondensatory (stała dielektryczności), energia elektryczna ciała naelektryzowanego. Elektryczność atmosfery.

c) Prądy elektryczne: Różnica potencyałów w otwartem ogniwie galwanicznym, siła elektromotoryczna, zasadnicze doświadczenia Volty, stopy galwaniczne. Prąd elektryczny, jako pole magnetyczne, prawo Biot-Savart'a, bezwzględna jęgnostka elektromagnetyczna prądu i Amper. Busola stycznych Webera. Galwanometr zwierciadłowy. Prawo Ohma. — Elektroliza, polaryzacja galwaniczna, ogniwa stałe, akumulatory. Wytwarzanie ciepła przez prąd. Prawo Joula, bezwzględne jednostki elektromagnetyczne oporu i siły elektromotorycznej, prawny Ohm i Volt. Oświetlenie elektryczne. Zjawisko Peltiera. Prądy termoelektryczne. — Pomiar oporu według metody podstawienia. Wyznaczenie oporu wewnętrznego i siły elektromotorycznej ogniw według metody Ohma. Rozgałęzienie prądu na dwie części. — Pole magnetyczne zamkniętego przewodnika płaskiego. Działanie wzajemne dwu przewodników prądu. Pole magnetyczne solenoidu; teoria magnetyzmu Ampera; elektromagnesy; zastosowania. Zjawiska zasadnicze diamagnetyzmu. Obroty elektromagnetyczne. — Indukcja prądów z odwołaniem się na zasadę zachowania energii. Działanie fizyologiczne indukcji. Objaśnienie maszyny magnetoelektrycznej i maszyny dynamoelektrycznej. Induktor Rumkorffa. Telefon i mikrofon.

Optyka: Powtórzenie nauki o rozchodzeniu się światła z klasy IV. Hipotezy o naturze światła. Wyznaczenie prędkości rozchodzenia się światła. Fotometria. — Odbijanie się światła, wyjaśnienie na podstawie ruchu falowego. Obrazy w zwierciadłach płaskich i w zwierciadłach kulistych. Załamywanie się światła, uzasadnienie jego teo-

retyczne na podstawie rucgu falowego. Odbicie całkowite. Przechodzenie światła przez płytę ograniczoną równoległymi ścianami płaskimi, przez graniastosłup; minimum zbroczenia; wyznaczenie spólczynnika załamania. Soczewki, obliczenie i konstrukcyja obrazów w soczewkach, aberacya sferyczna. — Rozszczepianie się światła; zabarwienie obrazu w soczewce, soczewki achromatyczne. Wyjaśnienie tęczy sposobem wykreślnym. Spektrometr. Widma emisyjne i absorpcyjne, najważniejsze wiadomości o analizie spektralnej, wyjaśnienie linii Fraunhofera; barwy ciał. Krótkie uwagi o fluorescencyi i fosforescencyi. Działanie chemiczne światła. emisyja i absorpcya promieni ciepła; ciała atermiczne i diatermaniczne. Promienie Röntgena.

Aparat projekcyjny, ciemnia fotograficzna, oko. Mikroskopy i lunety dioptryczne z krótkim wyjaśnieniem powiększenia. Interferencyja, barwy cienkich płytek, pierścienie Newtona, uginanie się światła przez szparę. Polaryzacya przez odbicie i przez załamanie pojedyncze. Polaryzacya przez załamanie podwójne; płytki turmalinowe. Graniastosłup Nikola. Skręcenie płaszczyzny drgania (Sacharometr.

Geometrya i rysunki geometryczne : (2 godziny na tydzień).

Rzuty powierzchni kuli, jej przekroje płaskie, płaszczyzny styczne, tudzież walce i stożki styczne do kuli. Cienie własne i cienie rzucone na wypukłe i wklęsłe strony powierzchni walców, stożków i odcinków kuli.

Powtórzenie najważniejszych partyi geometryi wykreślonej na odpowiednio dobranych zagadnieniach i przykładach.

Rysunki odręczne : (2 godziny na tydzień). Wykonanie zadań do egzaminu dojrzałości z materyału naukowego klas poprzedzających.

JĘZYK RUSKI.

Nauka zaczyna się w klasie III, a kończy się w klasie VI., dzieli się na dwa stopnie: stopień niższy obejmujący dwa półrocza i stopień wyższy obejmujący sześć półroczy.

Stopień niższy (2 godziny tygodniowo).

Nauka czytania i pisania. Nauka czytania i pisania odbywa się na podstawie osobnej książki, ułożonej dla potrzeb młodzieży szkolnej. Nauka ta ma przedewszystkiem za cel wprawić uczniów do biegłego czytania i pisania, do poprawnego wymawiania i należytego akcentowania wyrazów.

Deklamacya. Wyuczanie się na pamięć i wygłaszanie piękniejszych ustępów poetycznych i prozaicznych, poprzednio w szkole objaśnionych.

Gramatyka. Fleksya, oparta na porównaniu z fleksją polską; następnie przegląd fleksyi imienia i słowa, nadto objaśnienie na przykładach najważniejszych zjawisk składni, odstępujących od składni polskiej.

Stopień wyższy (2 godziny tygodniowo).

Czytanie wybranych ustępów z Wypisów dla seminaryów nauczycielskich z objaśnieniami historyczno-literackimi.

Deklamacya celniejszych utworów poetycznych.

RELIGIA MOJŻESZOWA.

I. klasa Historia biblijna do śmierci Mojżesza w związku z zasadami wiary. Dziesięcioro przykazań.

Modlitwa poranna i błogosławieństwa. (Modlitwy stołowe).

II. klasa Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objaśnienie dekalogu. Obowiązki względem Boga. Święta i posty.

Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

III. klasa Historia biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Prorocy. Trzy uauki główne wyznania mojżeszowego. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma św.

Modlitwa na sobotę. Halell. Albinu malkenu.

IV. klasa Historia Izraelitów pod panowaniem Syrii. Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek państwa. Bar Kocha.

Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwa i treść pism apokryficznych.

Modlitwy na święta. Odczytanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

V. klasa. Objasnienia 13 artykułów wiary. Etyka na podstawie 1—3 rozdziału Pirke Abot.

Wybór ustępów z Pentateuchu i historycznych proroków z objaśnieniami pod względem treści i historyi.

VI. klasa. Etyka na podstawie 4—6 rozdziału Pirke Abot.

Wybór, ustępów z Jezajasza, Jeremiasza, psalmów, Hioba przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami pod względem treści i historyi.

VII. klasa. Historia Żydów w diasporze z biografiami naj-sławniejszych mężów. Historia Żydów w Polsce.

III.

Tematy do wypracowań piśmiennych dla klas wyższych.

Tematy polskie.

Klasa V. 1. Wystawa jarosławska. Opis. (dom.) 2. Pierwsi krzewiciele kultury polskiej. (Na podstawie nauki szkolnej), szk. 3. Powolne kłonicie się przyrody do snu zimowego. (Opis) dom. 4. Jakie powinien mieć zalety rycerz polski? (Na podstawie M. Reja „Żywotu człowieka poczciwego”) szk. 5. Bohaterskie czyny Longinusa Podbipięty w „Ogniem i mieczem” Sienkiewicza. dom. 6. Jak wykazał wadliwość ustawodawstwa polskiego w 16. w. A. F. Modrzewski? (Na podstawie „O poprawie Rzeczypospolitej”) szk. 7. Jakie usługi oddał Kmicic królowi swemu? (Na podstawie „Potopu” Sienkiewicza). 8. Na ślizgawce (Obrazek) dom. 9. Jakich obywateli przedstawicielem jest Antenor a jakich Aleksander w „Odprawie posłów greckich” J. Kochanowskiego? szk. 10. Porównać inwokację „Jerozolimy wyzwolonej” T. Tassa z inwokacją „Pana Tadeusza” A. Mickiewicza. dom. 11. Jakimi zaletami odznaczył się Św. Jan Kanty? (Według Żywotów Świętych P. Skargi) szk. 12. Szymonowicz jako sielankopisarz. (Charakterystyka) dom. 13. Rozmowa Anchizesa z Eneaszem w podziemiu. (Na podstawie Eneidy, VI. ks.) szk. 14. Przyroda w czerwcu. (Opis), dom.

Klasa VI. 1. Znaczenie dziejowe wypraw krzyżowych. dom. 2. Wpływ Konarskiego na życie polityczne Polski w XVIII. szk. 3. Krasicki a Naruszewicz jako satyrycy. (Porównanie) dom. 4. Jaka praca, taka płaca. dom. 5. Wpływ francuski na literaturę polską w okresie Stanisława Augusta. (szk.) 6. Doświadczyński a Pan Podstoli Krasickiego. (Porównanie) szk. 7. Kmicic w „Potopie” a Jacek Soplica w „Panu Tadeuszu”. dom. 8. Sielanka Naruszewicza a Karpińskiego. dom. 9. Pseudoklasyzm okresu Księstwa Warszawskiego. szk. 10. Kto nie szanuje przeszłości, ten nie wart przyszłości. dom. 11. Charakterystyka

„Barbary Radziwiłówny“ Felińskiego. szk. 12. Wykazać pierwiastki okresu romantycznego na wierszu Mickiewicza: „Romantyczność“. szk. 13. Znaczenie „Improwizacyi“ w twórczości Mickiewicza. dom. 14. Myśl przewodnia „Konrada Wallenroda“. szk.

Klasa VII. 1. Rozwinąć myśl zawartą w słowach: Czcic Boga jest religią człowieka, Czcic prawa — religią obywatela. dom. 2. Stosunek „Dziadów kowieńskich do drezdeńskich“. szk. 3. Skreślić stan moralny społeczeństwa rzymskiego za panowania Nerona. (Na podstawie Quo vadis“ Sienkiewicza) — dom. 4. Miecznik w „Maryi Malczewskiego“. (Charakterystyka). szk. 5. Pierwiastek bajroniczny w utworach Słowackiego a Mickiewicza. (Na podstawie nauki szkolnej) dom. 6. Ślady obcych wpływów w „Balladynie“ Słowackiego szk. 7. Irydion i Elsinse w utworze Krasińskiego. Na podstawie nauki szkolnej. dom. 8. Rozwinąć i uzasadnić myśl zawartą w dwuwierszu „Mąż, po którym na ziemi tu ślad ma pozostać, Od najrańszych lat bierze duchową już postać“. (B. Zaleski) dom. 9. Wpływ Walter Scotta na powieściopisarzy XVIII. w. (Na podstawie nauki szkolnej). szk. 10. Przemiana duchowa Winicyusza w „Quo vadis“ Sienkiewicza. dom. 11. Dwa światy w „Weselu“ Wyspiańskiego szk.

Tematy niemieckie.

Klasa V. 1. Die Sage vom Ödipus szk. 2. Die Freundestreue in Schillers Ballade „Die Bürgschaft“. dom. 3. Inhalt und Grundgedanke des Märchens von Bechstein. „Das Wasser der Jugend“. szkol. 4. Das Reisen sonst und jetzt. dom. 5. Inhaltsangabe des Gedichtes von Uhland. „Der Schenk von Limburg“. szk. 6. Die Folgen der Kreuzzuge. (Im Anschluss an den Geschichtsunterricht) dom. 7. Inhaltsangabe des Gedichtes von Goethe „Die Ballade vom vertriebenen und zurückkehrenden Grafen“. szkol. 8. Die wichtigsten Erlebnisse aus Schillers Jugendzeit. szkol. 9. Wert und Nutzen der Fussreisen. dom. 10. Inhalt der Ballade von Schiller „Der Taucher“ szk. 11. Theodor Körners Leben und Werke. dom. 12. Gedankengang in Geibels Gedicht „Aus dem Walde“ szkol. 13. Bedeutung der Eisenbahnen für die Kultur. dom. 14. „Der Graf von Habsburg von Schiller. szkol.

Klasa VI. 1. Die Ausstellung für Landwirtschaft und Gewerbe in Jaroslau. dom. 2. Die Faustsage. szk. 3. Inhalt der

Ballade von Uhland „Bertrau de Born. dom. 4. Die Handlung im Ersten Akte von Schillers „Wilhelm Tell“ szk. 5. Hochmut kommt vor dem Fall. Nach Uhlands Ballade „Das Glück von Edenhall“. dom. 6. Tell erzählt dem Fischer seine Rettung. szk. 7. Die Vorgeschichte des Majors Tellheim. dom. 8. Hüons Abenteuer in Bagdad. (Nach Wielands Oberon“), szk. 9. Der Konflikt und die Lösung in Lessings Minna v. Barnheim. dom. 10. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. szk.

Klasa VII. 1. Gang der Handlung im ersten Aufzuge von Goethes „Iphigenie auf Tauris“. szk. 2. Über den Zweck der Studien. dom. 3. Uhlands „Das Glück von Edenhall“ und Heines „Belsazar“ (Ein Vergleich) szk. 4. Goethes Gedicht „Der Schatzgräber“. dom. 5. Inhalt der Ballade von Bürger „Lenore“ szk. 6. Der Konflikt und die Lösung in Goethes „Iphigenie“ dom. 7. Lessings' „Nathan der Weise“ (Bedeutung des Dramas) szkol. 8. Egmonts Charakteristik. dom. 9. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. dom.

IV.

Egzamin dojrzałości.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się w dniach od 10 do 13 maja.

Tematy do piśmiennego egzaminu dojrzałości były następujące :

Z języka polskiego :

1. Miłość ojczyzny w poezjach Słowackiego między r. 1833–1842.
2. Nasza literatura tak złączona z historią, jak roślina z ziemią ; przenieść ją z gruntu, to zwiędnie. (Brodziński).
3. Rozwinąć myśl zawartą w dwuwierszu :
„Nawała pokus, równie jako morska burza, Dzielnych pływa-
czów wznosi a słabych zanurza. (Mickiewicz.)

Z języka niemieckiego: Przełożyć na język niemiecki :

Z życia Benjamina Franklina.

Franklin ujrzał świat w Bostonie w roku 1706. Ojciec jego był biednym mydlarzem i miał liczną rodzinę, nie stać go więc było na to, aby dać synowi staranne wychowanie. Ponieważ Benjamin okazał wielkie zamiłowanie do książek,

oddął go ojciec na naukę do drukarza. Tutaj znalazł sposobność do zaspokojenia swej ciekawości, czytał też co mu do rąk wpadło; nieraz jadł tylko suchy chleb, a za oszczędzone pieniądze kupował sobie książki. Niestrudzoną usilnością zdobył też sobie wkrótce znaczne wiadomości, został pisarzem, a prace jego literackie życzliwego doznały przyjęcia. W 21. roku życia przeniósł się do Filadelfii, gdzie założył własną drukarnię. Dewizą jego było: „Tylko cnotliwy człowiek może być prawdziwie szczęśliwym“. Więc też pilnością, prawością i oszczędnością zjednał sobie w krótkim czasie powszechnie zaufanie, dorobił się znacznego majątku i poważania u współziomków.

Wiadomości swoje i doświadczenia składał w pismach, które były rozchwytywane i rozchodziły się szeroko a majątku swego używał na cele powszechnemu użytkowi służące: założył wielką bibliotekę i szpital dla rzemieślników; a tak dbając o dobro ciała i duszy swoich współobywateli, został ich prawdziwym dobroczyńcą.

Jako wynalazca gromochronu zasłynął w całym świecie. To też, kiedy w roku 1776 przybył do Paryża, całe miasto się poruszyło, każdy bowiem chciał zobaczyć sławnego obywatela nowego świata. Do sędziwej starości Franklin pozostał niezmordowanie czynnym około dobra swojej ojczyzny. Ostatnią jego czynnością publiczną było podpisanie petycji o zniesienie handlu niewolnikami w Ameryce. Umarł w roku 1790, syt wieku i sławy; a choć już wiek upłynął od jego śmierci, pamięć jego żyje u potomnych pokoleń całego świata, a czyny jego służą za wzór, czego to człowiek przy pracy i prawości dokonać może, choć w trudnych warunkach krwawo dobijać się musi dopiero na świecie mienia i znaczenia.

Z języka francuskiego :

Le papier.

Les Egyptiens fabriquaient une espece de papier avec les tiges d'un roseau du Nil appelé papyrus, mais ce sont les Chinois qui ont inventé le papier, tel que nous l'employons aujourd'hui. Les Arabes l'introduisirent seulement an IXe siècle dans l'Europe orientale, cependant l'usage ne s'en répandit guere en Europe qu'au XIIIe siècle: on le fabrique d'abord avec du coton d'orient, qui était tres cher. puis on eut l' idée d' employer á cet usage les chiffons de lin et de coton.

Comme la consommation du papier augmentait sans cesse, ou fabriqua avec de la paille, du foin et du bois des papiers très ordinaires, comme par exemple celui sur lequel on imprime les journaux. On n'emploie actuellement les chiffons que pour faire les beaux papiers, les papiers de luxe. Voici comment on procède :

Les chiffons sont d'abord découpés en morceaux, puis bouillis avec de l'eau, de la soude et de la chaux, dans un tonneau, ou il se nettoient parfaitement, puis ils passent dans un appareil garni de lames, ou ils sont coupés en morceaux très fins. On obtient alors une pâte épaisse et grise que l'on blanchit dans du chlore. Cette pâte est broyée encore une fois, après quoi elle est prête à être employée. L'ouvrier papetier en prend une certaine quantité dans un cadre de bois, dont le fond est formé par une toile en fils de cuirve; il secoue doucement le cadre; l'eau s'écoule, et il reste une couche très mince de pâte qu'on verse sur un morceau de feutre. On entasse plusieurs morceaux de feutre les uns sur les autres et on les serre à la presse. Quand l'eau s'est écoulée, on a de belles feuilles de papier blanc qu'on met sécher sur des cordes. Ce papier est très beau, mais très cher. Aussi fabrique-t'on depuis longtemps le papier bon marché mécaniquement. Dans cette fabrication le cadre (ou forme) est remplacé par une toile métallique sur laquelle coule une couche de pâte toujours égale. L'eau s'écoule par la toile et la pâte de papier est conduite par la machine à des cylindres de feutre, sur les quels elle se solidifie et se sèche. Ces machines, longues, d'une vingtaine de mètres et chauffées à la vapeur peuvent produire journallement un rouleau de papier de 30 kilomètres de longueur sur un mètre et demi de largeur.

Z geometryi wykresnej: 1. Wyznaczyć ślady płaszczyzn P^I , P^{II} , P^{III} , P^{IV} , względem siebie równoległych i w równej od siebie odległości — przesuniętych przez cztery dane punkty A_1 A_2 A_3 A_4 .

2. Stożek równoboczny którego podstawa leży w płaszczyźnie pionowej rzutów przeciąć płaszczyznę P podług paraboli mając dany ślad poziomy tejże płaszczyzny P ; wyznaczyć siatkę danego stożka — wraz z krzywą przekroju.

3. Dane 3 punkty A, B, C, nie leżące na prostej i dana płaszczyzna P; wyznaczyć rzuty kuli przechodzącej przez te punkty a mającej środek w danej płaszczyźnie P.

Egzamin ustny odbył się w dniach od 3. do 5. czerwca pod przewodnictwem c. k. krajowego Inspektora szkół Rady Dworu Jana Frankego.

Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się 19 uczniów publicznych. Z tych uznano za:

a) dojrzałych z odznaczeniem	.	.	.	4
b) dojrzałych	.	.	.	<u>15</u>
Razem	.			19

Wykaz abiturjentów, którzy otrzymali świadectwo dojrzałości w r. 1909.

L. p.	Imię i nazwisko	Rok urodzenia	Miejsce urodzenia	Religia	uczęszczał do szkoły realnej lat	Uznany za	Przyszły zawód
1	Bergthal Abraham	1889	Jarosław w Galicyi	moż.	7	dojrzałego	Weterynarya
2	Bergthal Baruch	1888	"	"	8	"	Politechnika
3	Brennenstuhl Karol	1892	Einsingen	ewang.	7	dojrz. z odzn.	Szkoła dramat.
4	Ebersohn Ludwik	1891	Jarosław	moż.	8	dojrzałego	Politechnika
5	Galler Leiser	1891	"	"	7	dojrz. z odzn.	"
6	Gorczyński Roman	1890	Kańczuga	rz. kat.	8	dojrzałego	Akad. górnicza
7	Halpern Israel	1892	Jarosław	moż.	7	"	Politechnika
8	Herman Jan	1890	"	rz. kat.	5	"	"
9	Hüscher Samuel	1892	"	moż.	7	"	"
10	Kraus Kazimierz	1890	Przemysł	rz. kat.	7	"	"
11	Liśkiewicz Antoni	1891	"	gf. kat.	7	"	"
12	Liśkiewicz Paweł	1889	Jarosław	gf. kat.	7	"	"
13	Markiewicz Jan	1889	Zborów na Węgrzech	rz. kat.	7	dojrz. z odzn.	"
14	Ornstein Izaak	1891	Jarosław w Galicyi	moż.	7	dojrzałego	C. k. koleje pań.
15	Perekasza Marcin	1888	Wola pełkińska	gf. kat.	7	"	Politechnika
16	Robliczek Józef	1891	Przemysł	rz. kat.	7	"	Akadem. roln.
17	Salpeter Nafiali	1890	Jarosław	moż.	7	dojrz. z odzn.	Dziennikarstwo
18	Schreckinger Salomon	1891	"	"	8	dojrzałego	Akad. sztuk p.
19	Trzaskowski Teodor	1891	"	rz. kat.	8	"	Uniwersytet (pr.) Szkoła dramat.

V.

Zbiory naukowe.

1. Biblioteka nauczycielska.

Zakupiono dzieła :

Zipper. Dzieła Schillera. — Holleman - Jabłczyński. Podręcznik chemii nieorganicznej. — Polska, obrazy i opisy. — Sienkiewicz. Na polu chwały. — Chmielowski. Studya i szkice. — Netoliczka. Geschichte der öst. ung. Monarchie. — Zöllner. Über die Natur der Cometen. Erklärung der universellen Gravitation. — Brandes. Die romantische Schule in Deutschland — Strindberg. Aus dem lateinischen Viertel. — Hamsun.-Borch. Hunger. Mysterien. — Litzman. Das deutsche Drama. — Bahr. Studien zur Kritik der Moderne. — Hoelzel. 6 obrazów ściennych z objaśnieniami Génin - Schamanek'a — Hauser. 10 tablic ściennych do nauki stylów. — Kranz. Zbiór zadań matematycznych. — Sverdrup. Neues Land. — Wróblewski. Zasady piękna w sztuce. — Heilpern. Pogadanki o tajemnicach przyrody. — Słownik ortograficzny. — Brehm. Thierleben. — Weber - Wellstein. Encyclopädie der Elementar - Mathematik. — Rausenberger. Die Elementargeometrie. — Block. Lehr - u. Übungsbuch für den planimetrischen Unterricht. — Müller. Die Mathematik auf den Gymnasien und Realschulen. — Pflieger. Elementare Planimetrie. — Vater. Einführung in die Theorie und den Bau der neueren Wärmekraftmaschinen. — Blochmann. Luft, Wasser, Licht u. Wärme. — Mie-Moleküle, Atome, Weltäther. — Börnstein - Marckwald. Sichtbare und unsichtbare Strahlen. — Graetz. Das Licht und die Farben. — Volkmann. Der Aufbau physikalischer Apparate. — Askenazy. Rosya - Polska. — Korzon. Historya nowoczesna. — Askenazy. Wczasy historyczne. — Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej. — Melichar. Cicadinen von Mitteleuropa. — Cantor. Vorlesungen über Geschichte der Mathematik. — Rakowski. Dzieje W. Ks. Poznańskiego. — Taine. Les origines de la France contemporaine. — Dahlman. Nowy słownik podręczny francusko - polski i polsko - francuski. — Słownik polsko - francuski i francusko - polski. — Moland. Francois Rabelais. — Wallentin. Maturitätsfragen aus der

Mathematik mit Auflösungen. — Jędrzejowicz - Ernst. Kosmografia. — Rouché. Traite. de Geometrie. — Hadamard. Leçons de Geometrie élémentaire — Desportes. Eléments de Geometrie descriptive. — Cervantes. Don Quixote. — Müller. Lehrbuch des kosmischen Physik — Vacquant et Lépinay. Eléments de Geometrie. — Neveu. Cours d'algebre. — Milne - Edwards. Zoologie. Anatomie et physiologie animales. — Faure. Eléments de Commerce et de Comptabilité. — Ganneron. Une année de Droit usuel. — Chwolson-Pflaumn-Berg. Lehrbuch der Physik. — Kramsztyk. Wszechświat i człowiek. Tschermak-Morozewicz. Mineralogia. — Kozicki Michał Anioł. — Potocki. Portret i krajobraz angielski. — Witkiewicz. Matejko. — Łoziński. Ziemia i jej budowa. — Potocki. Grottger. — Forel. Hygiena nerwów i umysłu. — Neumayer - Morozewicz. Dzieje ziemi. — Homuńko. Przewodnik dla ślusarzy. — Łoziński. Życie polskie w wiekach dawnych. — Silberstein. Elektryczność i magnetyzm. — Graetz - Bruner. Elektryczność. — Schmeil - Golczewska. Świat roślinny. — Stodótkiewicz. Kosmografia. — Kneser. Lehrbuch der Variationsrechnung. — Tarnowski. Historia literatury polskiej. — Terlikowski. Życie Greków i Rzymian. — Olszewski. Rozwój polskiego malarstwa. — Borel. Trigonometrie. — Orkan. Młoda Ukraina. — Grabieński. Dzieje narodu polskiego. — Współczesna literatura polska. — Askenazy. Łukasiński. — Łazarski. Zasady geometrii wykreślnej. — Fredro. Komedye. — Bujak. Galicya. — Kalinka. Galicya i Kraków. — Noll Fabian. Historia naturalna człowieka. — Zakrzewski. Zagadnienia historyczne. — Kisielewska. Historia Polski. — Limanowski. Stuletnia walka narodu polskiego o niepodległość. — Bourlet. Leçons de Trigonometrie rectiligue. — Kryński. Gramatyka języka polskiego. — Smolka. Polityka Lubeckiego. — Czernecki. Brzeżany. — Költer. Die Entwicklung der synthetischen Geometrie. — Kubala. Stanisław Orzechowski. — Porębowicz. Danfe. — Brückner. Dzieje języka polskiego. — Sygietyński. Maksymilian Gieryski. — Prawda. Książka zbiorowa. — Kautsky. Historia rozwoju społecznego. — Römer. Litwa. — Dmowski. Niemcy, Rosya i kwestya polska. — Prins - Leszczyńska. O dnczu rządów demokratycznych. — Kochanowski. Szkice i drobiazgi historyczne. — Bourget. Jules Claretie. — René Bazin. — Anatole France. — E. et. J. de Goncourt. — Pierre Loti. —

Hector Malot. — André Theurieut. — Tołstoj. — Emil Zola. — Stulecie gimnazjum brzeżańskiego. — Hojnacki. Księga zdrowia. — Korzon. Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. — Dokładny słownik języka polskiego i niemieckiego. — Szajnocha. Jadwiga i Jagiełło. — Kubala. Dzieje powszechnie ilustrowane. — Tarnowski. Nasze dzieje w ostatnich stu latach. — Tyndall-Masłowski. Ciepło jako rodzaj ruchu. — Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich. — Szematyzm Galicyi. — Schmidt. Das Schleifen, Beizen und Polieren.

Prénumerowano czasopisma :

Ateneum polskie, Biblioteka warszawska, Chemik polski, Kwartalnik historyczny, Pamiętnik literacki, Poradnik językowy, Przegląd historyczny, Przewodnik naukowy i literacki, Ruch, Wszecławiat, Vierteljahrschrift für körperliche Erziehung, Zeitschrift für Realschulwesen, Zeitschrift für d. physik. und chem. Unterricht, Zeitschrift für d. Zeichen — u. Kunstunterricht, Verordnungsblatt für d. Dienstbereich des k. k. Minist. für K. u. U.

W darze otrzymane wydawnictwa c. k. Akademii Umiejętności w Krakowie, c. k. Rady szk. kraj. i Wydziału krajowego.

Biblioteka liczy 1070 pozycyi.

2. Biblioteka uczniów.

Zakupiono :

Teresa Jadwiga. Wojna domowa. — Kraszewski. Bajeczki. — Andersen. Bajki. — Szaniawka. Przygody czyżków. — Gębarski. Bajka o karliku Gogu. — Gruszecki. Na drugą półkulę. — Smiles — Dygasiński. Obowiązek. — Ścieżkowska. Z orląt orły. — B. G. Za Dunajem. — Verne — Belejowska. Wyspa tajemnicza. — Bałaban. Historia Polski. — Brzeziński. Z dziedziny przyrody i przemysłu. — Cervantes. Przygody don Kichota. — Bełza. Dobry syn. — Swift — Niewiadomska. Podróże Gulliwera. — Pisma poetyczne Adama Mickiewicza. — Falkiewicz. Marya Konopnicka. — Pieniążek. O życiu i dziełach Mikołaja Reja. — Duchowicz. Co jeść i pić, aby być zdrowym. — Stablewska. W obronie matki ziemi. — Łoziński. Ludzie z pod słomianej strzechy. — Hoffmann — Rzętkowski. Zagzebani w śniegu. — Mayne — Reid. Biały koń. — Szalay. Królewskie Pachole. — Wojciechowski. Jan Kochanowski. — Łoziński. Gawędy i powieści. Sawicki. Rok 1863. — Próchnicki. Konstytucya austriacka. —

Domański. O gruźlicy. — Mikulski. Teofil Lenartowicz. — Orzeszkowa. Nad Niemnem. — Żłobicki. Wiek pary i elektryczności. — Morawska. Król kurkowy. — Przyborowski. Namioty wezyra. — Gębarski. Z szerokiego świata. — Müller-Chęciński. Młodość sławnych ludzi. — Pini. Władysław Syrokomla. — Nitman. Jan Kiliński. — Piątkowski. Wskazówki do zbierania owadów. — Nałkowski. Geografia fizyczna. — Arctówna i Grzegorzewska. Podręcznik do nauki Botaniki. — Andersen-Niewiadomska. Baśnie. — Kozłowski. Historia naturalna. — Nusbaum. Wiadomości początkowe z biologii. — Słownik ortograficzny. — Callier. Słownik podręczny francusko-polski. i polsko-francuski. — Henty. Lew świętego Marka. — Sienkiewicz. Ogniem i mieczem. — X. Y. Z. Kościuszko w Ameryce. — Zubrzycka. Ze wspomnień Jadwini. — Hiblówna. Strzemieńczyk. — D'Hervilly-Lange. Przygody chłopczyka przedhistorycznego. — Morawska. Królewicz. — Chmielewski. Obrazy ziem polskich. — Zajączkowska. Wytrwałość i praca. — Dyakowski. Ptaki pożyteczne. — Omańkowska. Miłe śpiewaki. naszych pól. — Chrząszczewska. Dar. — Arctówna. Botanika na przechadzce. — Wermiński. Botanika. — Umiński. Pioruny i błyskawice. — Dyakowski. Nasz las i jego mieszkańcy. — Zaruski. Współczesna żegluga morska. — Verne. Dzieci kapitana Granta. — Kozłowski. Co i jak czytać. — Wieseman. Fabiola. — Morawska. Jerzy Jaszczur Bażeński. — Teresa Jadwiga. Z przeszłości. — Burnet-Zaleska. Mały lord. — Przyborowski. Było to pod Jeną. — Anczyc. Przygody prawdziwe żeglarzy i podróżników. — Umiński. Podróż naokoło Warszawy. Król. Przygody i opowiadania misjonarza. — Sienkiewicz-Bobin. Quo vadis. — Sienkiewicz-Grzymałowski. Potop. — Kraszewski. Stara baśń. — Przyborowski. Atylla. — Strażyńska. Sieciech i królewicze. — Tur. Uniwersytet wileński. — Sienkiewicz-Grzymałowski. Ogniem i mieczem. — Morawska. Jan Niewdźyd. — Umiński. Biały mandaryn. — Wisława. Mali Samarytanie. — Rybowski. Baśni ludu polskiego. — Strażyńska. Królewska wnuka. — Nałkowski. Geografia malownicza. — Gould-Landowska. Dzieci matki przyrody. — Przyborowski. Szwoleżer Stach. — Dyakowski. Atlas państwa zwierzęcego. Atlas motyli krajowych. — Schneider-Ślusarski. Atlas przyrodniczo-geograficzny. — Chrząszczewska. Walek. Młodnicka. Zajmujące powiastki. — Verne - Anczyc. Przygody trzech

Rosyan. — Popławski. Ciekawe obrazy z życia ludów. — Cooper. Pogromca zwierza. — Grimm. Powieści z tysiąca i jednej nocy. — Sienkiewicz — Grzymałowski. Pan Wołodyjowski. — Falkenhorst — Jurkiewicz. Z dziejów odkrycia Ameryki. — Anczyc. Przypadki Robinsona Kruzo. Duch puszczy. — Teresa Jadwiga. Z obcych dziejów. — Bukowiecka. Żołnierz Deweta. — Nansen. Eskimowie. — Josika — Lange. Ostatni Batory. — Bukowiecka. Jak Piastowie budowali Polskę. — Verne. Gwiazda południa. — Wallace — Niewiadomska. Księżę indyjski. — Chociszewski. Malowniczy opis Polski. — Tołłoczko. Co to są elektrony. — Schmidt — Chęciński. 90 powiastek dla dzieci. — Kreczowska. Robinson Kruzo. — Gruszecki. Napoleon I. — Mickiewicz — Kopia. Sonety. — Becker. Powrót Ulissera do Itaki. — Armstrong. Wśród chmur i słońca. — Anczyc — Umiński. Księga sławniejszych odkryć geograficznych. — Andrews — Kreczowska. Co matka przyroda opowiedziała swym dzieciom. — Bartus — Kamiński. Klondyke. — Bartus — Umiński. Pole dyamentowe. — Beecher — Stowe. Chata wuja Toma. — Blanc. Król kości słoniowej. — Bogusława. Dla myślącej dziatwy. — Borkowska. Nad wodami Bałtyku. — Brykczyński. Moje wspomnienia. — Buckley — Golczewska. Życie w lesie i w polu. Życie roślin. — Bukowiecka. Historia o Antku rolniku. Historia o Janku górniku. Młotem i kielnią. — Pieter Maritz — Chęciński. Opowiadania historyczne. — Castillon — Chęciński. Po szkolnym roku. — Cieszewski. Sierotki hetmańskie. — Dalséme. Pan z Antypodów. — Gruszecki. Tatarzy w sandomierskiem. — Heilpern. O ziemi, słońcu i gwiazdach. — Henning — Anczyc. Dwie róże. Hoffman. Prawda zawsze zwycięża. — Jamrógiewicz. Wujaszek fizyk. — Jerlicz. Wytrwałością a pracą. — Bełza. Dzieci polskie w dawnych czasach. — Berthet — Brzozowski. Przyjaciel Edwardka. — Kalinowaki. Za siedmiu górami. — Kamiński. Ostatnie dni Pompei. — Morawska. Giermek książęcy. Z opowiadania młodego chłopca. Złota ostroga. — Nałęcz. Z bliska i z daleka. — Nantenil. Na lądzie i morzu. — Teresa Jadwiga. Nawąta tatarska. Za oceanem. — Umiński. Balonem do bieguna. — Zaleska. Przygody młodego podróżnika w Tatrach. — Wyprawa po skarby ukryte wśród puszczy. — Żmichowska. Dańko z Jawuru. — Hoffman — Dunin. Sierota. Przemysłnik. Nie opuszczaj kraju rodzinnego. Kochaj bliźniego swego. Boże Narodzenie. — Hoffman — Wilkońska. Hrabia i niedźwiedziarz. —

Hoffmann-Kunasiewicz. Wuj siostrzeniec. Głos Pana nad Pany. Plebania. W Karroo. Ten, co ponad obłokami. Praca a złoto. — Hoffman-Starkel. Ciężka próba. Pracuj a Bóg ci dopomoże. — Hoffmann-Antoniewicz. Do czego za młodu nawykniesz. — Hoffman-Topor. Jaka praca, taka płaca. — Hoffman-Riszka. Srebrnik. — Hoffman-Lubart. W pobliżu bieguna. — Hoffman-Leonia. Popiel i Piast. — Hoffman. Nemesis. — Poeche. Mieczysław I. — Słownik wyrazów technicznych dla rzemieślników. — Z wydawnictwa: Universal-Bibliothek für die Jugend dziełek 102.

Otrzymano w darze: Misye katolickie za rok 1908.

Stan biblioteki wynosi:

książek polskich pozycyi	650
„ niemieckich „	420
„ ruskich „	88
„ francuskich „	13
podręczników szkolnych	139

3. Gabinet fizykałny.

Zakupiono przyrządy:

Puszka na rtęć. — Sferometr. — Przyrząd Hartla do wyznaczania momentu bezwładności. — Termometr max - min. metalowy. Sztaba zlutowana ze stali i mosiądzu. — Psychrometr Augusta. — Przyrząd Paluja do wyznaczania mechanicznego równoważnika ciepła. — Elektrometr kwadrantowy Thomsona. — Rynna falowa Webera. — Mostek Wheatstona. — Wibrograf Dūhamela z widełkami strojowymi do przerywania prądu. — 3 przyrządy do elektrolizy. — Rura szklanna V z 3 elektrodami. — Kolej elektryczna. — Przyrząd do okazania prawa Dopplera. — Metronom Mälzla z dzwonkiem. — 3 przyrządy do okazania różnej zdolności przewodzenia ciepła w gazach, cieczach i ciałach stałych różnokierunkowych. — Płytką Wood'a. — Interferencyjna płytka Norbert'a — Hygrometer. — Przyrząd Ampere'a, — Waga Coulomba. — Przyrząd do uzmysłowienia gęstości cieczy. — Dilatometr. — Butelka lejdejska. — Pływak Cartesiusa. — Młynek Segnera. — Oscylator Hertza. — Wahadło Foucolt'a. — Rura falowa Kundta. — Model elektromotoru. — Fotometr Bunsena. — Rurki połączone. — Ciecze nie mieszające się. — Przyrząd do okazania parcia. — Przyrząd do całkowitej refleksyi. — Rura Tesli. — Przyrząd do okazania ciśnienia na

ściany. — Linie sił magnetycznych. — Podziałka metryczna. —
 Statyw żelazny. — Termometr. — Statyw do lampek elektrycz-
 nych. — Kalorymetr. — Iskiernik. — Chronoskop. — Dyament
 do rżnięcia szkła.

Stan gabinetu :

I. Mechanika ciał stałych	pozycyi 33
II. „ cieczy	„ 22
III. „ gazów	„ 23
IV. Nauka o głoście	„ 21
V. „ „ świetle	„ 65
VI. „ „ ciepłe	„ 33
VII. „ „ elektryczności	„ 136
VIII. Astronomia	„ 6
IX. Narzędzia i przybory	„ 46

4. Gabinet historii naturalnej.

Zakupiono :

Czaszka kozy. — Rogi kozicy — Paszcza ludojada. —
 Pancernik. — Siekiera kamienna. — Phryganea (preparat biolo-
 giczny). — Preparat worków powietrznych gołębia. — Torpedo
 (narząd elektryczny). — Krtań ludzka (model). — Preparata
 anatomiczne : Helix pomatia. Astacus fluviatilis. Emys europaea. —
 Przeobrażenie mniszki.

Stan gabinetu :

a) z działu zoologii i anatomii :

Zwierząt wypchanych okazów 332
 w tem dar Wielm. Pana Edwarda Micewskiego z Tuczezp
 w ilości 308 okazów.

Preparatów suchych 17

Preparatów w formalinie i spirytusie 77

w tem zbiór ryb krajowych zebranych staraniem zawiadow-
 cy gabinetu.

Modeli zoologicznych 12

Szkieletów 5

Tablic ściennych 161

Pudełka z owadami 4

b) z działu botaniki :

Modeli botanicznych 33

Tablic ściennych 161

Zielnik z 300 roślin 1

c) z działu mineralogii i geologii:

Zbiór 240 minerałów	1
„ 150 skał	1
„ 100 skamielin	1
Modele i przyrządów pomocn.	120
Tablic ściennych	18
Mikroskop	1
Preparatów mikroskopowych	93
Siekiera kamienna	1

5. Gabinet chemii.

Zakupiono :

Waga techniczna z ciężarkami. — Przyrząd do okazania działania siarkowodoru na sole metali. — Przyrząd do elektrolizy. — Miecch do wydobycia silnego płomienia. — Utensylia sztuk 47.

Stan gabinetu :

Przyrządów	pozycyi	15
Utensyliów drewnianych	„	10
„ metalowych	„	41
„ porcelanowych	„	10
„ szklanych	„	38
„ innych (regow. asbest i t. p.)	„	11

6. Gabinet geometrii.

Zakupiono :

Kąty wzajemnie biegunowe. — Część dwunastościanu umiarowego. — Cyrkiel -- Dwie linie drewniane.

Stan gabinetu :

Przybory do rysowania sztuk	39
Modele z wzorami tomów	88
Dzieła z wzorami tomów	6

7. Gabinet rysunków odręcznych.

Zakupiono :

Jastrząb. — Dwa szale japońskie. — Miecz rzymski. — Karabin albański. — Pancierz. — Pistolet. — Mandolina. — Różnych mniejszych modeli z metalu	14
„ „ „ „ tonu barwnego	25
„ „ „ „ szkła	6

Trzy ornamenty plastyczne barwne. — A. Stefanowicz. Nauka rysunków z wolnej ręki. — A. Stefanowicz. Nauka rysunku elementarnego. — Lukas-Ulmann-Bernhardt. Nowe kierunki w elementarnej nauce rysunków, 3 tomy. — A Grottger. Polonia-Warszawa-Wojna-Litwania. — Werke alter Meister, 30 reprodukcji. — Zimmermann. Moderne Farben auf Holz. — Roessler. Neu-Dachau.

Stan gabinetu :

Modeli do nauki perspektywy	4
„ drewnianych	36
„ gipsowych, glinianych	94
„ szklanych	12
„ metalowych	22
Różnorodnych przedmiotów z natury	99
Dzieł z wzorami, książek	34

8. Zbiór geograficzno-historyczny.

Zakupiono :

Heck. Mapa Polski. — Kornmann. Mapa Jarosławia i powiatu jarosławskiego.

Stan zbioru :

Map zwykłych	65
„ reliefowych	2
Globusów	2
Obrazów geograficznych, etnograficznych	81
„ historycznych	150
Atlasy	2
Model terminologiczny	1
Obrazy Hirta do geografii i etnografii tomów	5
Obrazów do stereoskopu	22

9. Zbiór środków do nauki śpiewu.

Zakupiono :

Bursa. Pieśni adwentowe.

Stan zbioru :

Fisharmonia	1
Śpiewników	16
Mszy kościelnych	8

VI.

Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 3. września uroczystem nabożeństwem.

Dnia 9. września i 19. listopada Zakład brał udział w uroczystem nabożeństwie za spokój duszy ś. p. Cesarzowej Elżbiety a 27. czerwca za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda I.

Dnia 4. października obchodził Zakład Imieniny Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem.

Dnia 27. października obchodził Zakład uroczystość Patrona szkolnego św. Jana Kantego.

Dnia 29. października Zakład brał udział w uroczystem nabożeństwie celem uczczenia 50 letniego jubileuszu kapłańskiego Jego Świątobliwości Papieża Piusa X.

Dnia 1. grudnia Zakład obchodził 60-letni jubileusz panowania Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem i uroczystym porankiem urządzonym po nabożeństwie w gmachu szkolnym.

Dnia 12. marca Zakład oddał ostatnią posługę zmarłemu uczniowi kl. IV. Stanisławowi Sawickiemu a dnia następnego brał udział w nabożeństwie żałobnem za spokój duszy zmarłego.

Od 30 marca do 6. kwietnia dyrektor Dr. Jan Ralski, profesor Franciszek Gartner i rzeczywisty nauczyciel Józef Steczko brali udział w kursie uzupełniającym z zakresu nauk przyrodniczo-matematycznych dla nauczycieli szkół średnich w c. k. Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w myśl rozp. c. k. Minist. W. i O. z 27. stycznia 1909 l. 49705 ex 1908 i rozp. c. k. R. S. K. z 23. marca 1909 l. 17101.

Od 19. do 24. kwietnia lustrował Zakład c. k. krajowy Inspektor szkół Radca Dworu Jan Franke.

W ciągu roku uczniowie wyznania katolickiego przystępowali trzykrotnie do spowiedzi i komunii św.; przed spowiedzią wielkanocną odprawili rekolekcyje wspólne pod przewodnictwem x. x. katechetów obu obrządków.

Dnia 30. stycznia zakończono I. półrocze a dnia 29. czerwca rok szkolny uroczystem nabożeństwem.

VII.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych.

C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z 21. października 1908 l. 39426 i z 20. listopada 1908 l. 53883 udzieliła ks. Stanisławowi Fedorowiczowi urlopu od początku września do końca grudnia 1908.

C. k. Rada szk. kr. rozp. z 21. października 1908 l. 44210 udzieliła zastępcy nauczyciela Józefowi Chmielowi urlopu od początku września do końca listopada 1908.

C. k. Rada szk. kr. rozp. z 27. sierpnia 1908 l. 40821. przypomina z wszelkim naciskiem, że uczniom szkół średnich w miejscach publicznych palenie tytoniu bezwarunkowo jest zakazane i wydaje Dyrekcyi odpowiednie polecenie.

C. k. Rada szk. kr. rozp. z 26. sierpnia 1908 l. 40822 zwraca ponownie uwagę Dyrekcyi na obowiązek przestrzegania, aby uczniowie podlegających im zakładów stosowali się ściśle do przepisów tyczących się mundurów, do których noszenia są obowiązani.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z 28. grudnia 1908 l. 65449 zakazuje uczniom szkół średnich urządzania i udziału w zabawach publicznych.

C. k. Minist. W. O. rozp. z 11. czerwca 1908 l. 26651 (kom. c. k. Rady szk. kraj. z 5. lutego 1909 l. 4590) normuje sprawę pobierania stypendjów przez uczniów szkół średnich.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z 8. marca 1909 l. 9370 zakazuje uczniom szkół średnich bezwarunkowo zajmować się składkami i obchodną sprzedażą biletów między publicznością (kwestowaniem) poza obrębem szkoły.

VIII.

Ćwiczenia fizyczne młodzieży.

Z braku odpowiedniego miejsca na boisko młodzież odbywała pod kierownictwem profesorów wycieczki za miasto w dni pogodne w różne okolice a najczęściej do sąsiednich lasów. O ile okazało się możliwem, wycieczki te połączone były z różnemi zabawami jakoto: grą w piłkę, piłkę nożną, zdobywanie

wieży i t. p. Przerwy na prauzach spędzali uczniowie na podwórzu szkolnem na zabawach wolnych lub z przyrządami według ułożonego programu pod kierownictwem profesora Goneta. W lecie korzystała młodzież z kąpeli w Sanie, a w zimie ze ślizgawki urządzonej na stawie prof. gimn. Zielińskiego.

IX.

Zajęcia uczniów poza nauką szkolną.

Poza nauką szkolną uczniowie brali udział w Czytelni uczniów, pracowni mechanicznej i introligatorni.

Czytelnią uczniów kierował prof. W. Ostrowski, pracownią mechaniczną prof. Ks. W. Litwin, introligatornią prof. F. Gartner.

Czytelnia uczniów otwarta była w zimie dwa razy tygodniowo, w środę i sobotę od godziny 5. do 7, w lecie zaś tylko w sobotę. Sprawami czytelnii kierował wydział, złożony z sześciu uczniów klas najwyższych z profesorem Ostrowskim na czele.

Z biblioteki czytelnii, wzmożonej zakupnem z własnych funduszków kilku książek, oraz książkami z biblioteki nauczycielskiej, korzystać mogli wszyscy uczniowie czterech klas najwyższych. Do czytelnii należało 63 uczniów, wypożyczających było 96 uczniów; na jednego przypadało przeciętnie 12 dzieł, wypożyczonych w ciągu roku.

Odczytów było dwa: „O powstaniu listopadowem“ i „O powstaniu styczniowem“.

W czytelni znajdowały się następujące czasopisma: Nasz Kraj, Świat, Tygodnik Ilustrowany, Nowości Ilustrowane, Znicz, i Łan młodzieży.

W łonie czytelnii zawiązało się „Kółko experantystów“ pod kierunkiem prof. Ostrowskiego, który również prowadził kurs deklamacyi w środy i soboty od godziny 4. do 5.

W pracowni mechanicznej uczniowie w liczbie 11 byli zajęci we wtorek i sobotę popołudniu. Uczniowie wyrabiali rzeczy głównie potrzebne do nauki szkolnej jako to: ramki do wyciągania płótna na obrazy, sztalugi do malowania, niektóre przyrządy fizyczne: jak tablice Franklina, elektrofor, modele dynamomaszyny; jeden pracuje nad skonstruowaniem maszyny

parowej, inni robią łodzie poruszane śrubą zapomocą odpowiedniego mechanizmu ręcznego.

Zrobiono statyw do skoptikonu i przyrząd do demonstracji załamania promieni światła. Wogóle wykonywano roboty w zakresie stolarstwa, tokarstwa i ślusarstwa.

W introligatorni praca odbywała się w poniedziałek i czwartek od g. 3 do 7 po południu. Uczniowie w liczbie 21 oprawiali książki przede wszystkim swoje stare i nowe a nadto książki ze szkolnej biblioteki dla uczniów. W braku maszyny do obcinania przyszedł introligatorni z pomocą właściciel drukarni i kupiec P. Baumgarten, który bezinteresownie obcinał książki oprawiane przez uczniów, za co mu Dyrekcya wyraża podziękowanie. Nadto zajmowali się uczniowie wypychaniem zwierząt i robieniem preparatów zoologicznych. Między innymi preparatami zrobili szkielet węża dusiciela 4 metry długiego i wypchali jego skórę.

X.

Pomoc dla ubogich uczniów.

D o c h ó d.	K. h.
Pozostałość kasowa z r. s. 1907/8	133·71
Dar Świet. Rady miasta Jarosławia	100·—
„ „ Wydz. powiat. w Jarosławiu	50·—
„ Szan. Gminy wyzn. izrael. w Jarosławiu	35·—
„ WP. Hoffmanna	2·—
Od prof. Gartnera rabat od zeszytów	42·54
Datki przy wpisach	90·20
„ profesorów i uczniów po egzortach rz. kat.	20·70
Zwrot wstępu uczniów na wystawę jarosławską	13·20
	Razem 487·35
R o z c h ó d.	
Za ubrania dla uczniów	175·—
„ lekarstwa	9·23
„ książki	154·59
„ przybory rysunkowe	28·82
	Razem 367·64

B I L A N S.

Dochód	487·35 K.
Rozchód	367·64 „
<hr/>	
Pozostałość	119·71 K.

tj. Pozostałość wynosi sto dziewiętnaście koron 71 h. Nadto na rzecz ubogich uczniów znajduje się książeczka jarosławskiej Kasy Oszczędności Nr. 4741 z wkładką 147 K.

Dyrekcya w imieniu ubogiej młodzieży tutejszego Zakładu składa na tem miejscu wszystkim Ofiarodawcom i Dobroczyńcom najserdeczniejsze podziękowanie.

XI. Statystyka.

	K L A S A.							Razem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
1. Liczba uczniów.								
Z końcem r. s. 1907/8	31	24	32	41 ¹	30	21	14 ¹	193 ²
Na początku r. s. 1908/9	44	33 ¹	27	40	26	30	20	220 ¹
W ciągu roku szkolnego wstąpiło	—	1	1	0 ¹	—	—	—	2 ¹
W ogóle przyjęto	4 ¹	34 ¹	28	40 ¹	26	30	20	222 ¹
z innych zakładów	40	4	3	2 ¹	2	1	—	52 ¹
z innych zakładów	—	1	—	1	1	—	—	3
z tutejszego zakładu	—	26	20	26	21	28	20	141
z tutejszego zakładu	4	3 ¹	5	11	2	1	—	26 ¹
W ciągu roku szkolnego wystąpiło	10	7 ¹	1	7	—	2	—	27 ¹
Liczba uczniów z końcem r. s. 1908/9	34	27	27	34	26	28	20	196
publicznych	34	27	27	32	26	28	20	195
prywatnych	—	—	—	1	—	—	—	1
2. Miejsce urodzenia.								
Miasto Jarosław	13	15	12	14	12	13	12	91
Powiaty okoliczne (Jarosław, Cieszanów, Przeworsk)	8	—	4	2	4	3	2	23
Galicja z W. Ks. krak.	13	12	11	15 ¹	10	10	3	74 ¹
Austria dolna	—	—	—	1	—	—	1	2
Morawy	—	—	—	—	—	—	1	1
Węgry	—	—	—	—	—	—	1	1
Rosya	—	—	—	1	—	2	—	3
Razem	34	27	27	33 ¹	26	28	20	195 ¹
3. Język ojezysty.								
Polski	30	25	26	30 ¹	23	3	17	154 ¹
Ruski	4	2	1	3	3	25	3	41
Razem	34	27	27	33 ¹	26	28	20	195
4. Wyznanie religijne.								
Rzymsko-katolickie	24	12	15	20	13	11	6	101
Grecko-katolickie	4	4	2	3 ¹	3	3	3	22
Ewangelickie	1	1	1	1	1	—	9	14
Mojżeszowe	5	10	9	9	9	14	2	58
Razem	34	27	27	33 ¹	26	28	20	195 ¹
5. Wiek uczniów.								
Urodzonych w r. 1898	4	—	—	—	—	—	—	4
„ 1897	11	1	—	—	—	—	—	12
„ 1896	10	11	—	—	—	—	—	21
„ 1895	8	6	4	5	—	—	—	23
„ 1894	1	7	8	5	2	—	—	23
„ 1893	—	2	9	13	5	4	—	33
„ 1892	—	—	6	7 ¹	7	9	3	32 ¹
„ 1891	—	—	—	3	6	4	7	20
„ 1890	—	—	—	—	5	7	4	16
„ 1889	—	—	—	—	1	2	4	7
„ 1888	—	—	—	—	—	2	2	4
Razem	34	27	27	33 ¹	26	28	20	195 ¹

	K L A S A.							Razem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
6. Według miejsca pobytu rodziców.								
Miejscowych	23	15	20	19	18	19	15	129
Zamiejscowych	11	12	7	14 ¹	8	9	5	66 ¹
Razem	34	27	27	33 ¹	26	28	20	195 ¹
7. Klasyfikacja.								
a) Z końcem roku szk. 1908/9								
Chlubnie uzdolnionych	3	—	—	—	—	1	—	4
Uzdolnionych	17	17	14	20	15	14	19	116
Nieuzdolnionych	8	5	3	7 ¹	5	4	1	33 ¹
Do egzaminu popraw. przypuszczono	6	5	10	6	6	9	—	42
Razem	34	27	27	33 ¹	26	28	20	195 ¹
b) Uzupełnienie klasyfikacji za rok szkolny 1907/8								
Do egzaminu popraw. przypuszczono	7	5	5	9	8	1	—	35
Zdało	7	5	4	7	8	1	—	32
Nie zdało	—	—	1	2	—	—	—	3
Ostateczny wynik za r. s. 1907/8								
Stopień celujący	4	—	3	—	1	—	5 ¹	13 ¹
„ pierwszy	22	19	23	26 ¹	27	20	9	146 ¹
„ drugi	3	3	5	14	2	1	—	28
„ trzeci	2	2	1	1	—	—	—	6
Razem	31	24	32	41 ¹	30	21	14 ¹	193 ²

8. Opłaty.

Opłatę szkolną złożyło

w 1. półroczu 85 ucz. publ. 1 pryw.

„ 2. „ 100 „ „ 1 „

Było uwolnionych

w 1. półroczu od całej opłaty 133 ucz. publ.

„ 2. „ „ „ „ 93 „ „

Opłata szkolna wynosiła

w 1. półroczu 2580 K.

„ 2. „ 3030 „

Razem 5610 K.

Taksy wstępne wynosiły 235 K. 20 h.

Datki na środki naukowe 448 „ — „

Taksy za duplikaty świadectw 24 „ — „

Razem 707 K. 20 h.

9. Przedmioty nadobowiązkowe i względnie obowiązkowe.

Na ćwiczenia w pracowni chemicznej uczęszczało 20 uczniów.

Na śpiew uczęszczało 46 uczniów.

Na naukę języka ruskiego, jako przedmiotu względnie obowiązkowego uczęszczało 17 uczniów.

10. Stypendya.

Stypendya pobierało dwóch uczniów.

Ogólna kwota stypendyów wynosi 391 K.

XII.

Spis uczniów

z końcem roku szk. 1908/9.

Uczniowie chlubnie uzdolnieni oznaczeni są tłustymi czcionkami.

KLASA I.

Barański Józef	Latocha Stanisław
Durkalec Wilhelm	Leib Teodor
Fussteig Szymon	Maczyński Eugeniusz
Gacek Franciszek	Michalski Zdzisław
Gehler Leiser	Milli Zygmunt
Harassek Adam	Oleksiński Feliks
Haszycz Orestes	Podroużek Jarosław
Hatała Roman	Rokosz Jan
Heil Wilhelm	Sanak Mieczysław
Hofbauer Bronisław	Schmalzbach Wilhelm
Holy Karol	Stańkowski Stanisław
Jarmulski Kornel	Starek Józef
Jaworski Józef	Starek Stanisław
Klang Sigmund	Stolarczyk Eugeniusz
Kondro Jan	Szczekot Augustyn
Kratz Joachim	Szumski Zenon
Król Antoni	Wikarski Tadeusz

KLASA II.

Berner Saul	Mizgalewicz Julian
Bojakowski Michał	Pastuch Leon
Darowski Jerzy	Piela Stanisław
Eilberg Izrael	Raab Izydor
Giliciński Konrad	Reich Dawid
Hatała Anatol	Rübner Filip
Hartfelder Jan	Sandig Maurycy
Kaucki Stanisław	Schmalzbach Ignacy
Kling Henryk	Sobolewski Karol
Klitzner Emilian	Stölzer Emanuel
Kowalski Władysław	Ways Tadeusz
Kulczycki Eugeniusz	Wierzbicki Eugeniusz
Maksymowicz Seweryn	Wondraczek Maryan
Mandelberg Henryk	

KLASA III.

Bikowski Ludwik	Naspiński Jan
Biłtas Franciszek	Niemczycki Franciszek
Bober Michał	Niemczyk Adam
Brathspiess Gabryel	Podrouzek Józef
Donenhirsch Abraham	Rosenbaum Izak
Janz Antoni	Rosenblüth Abraham
Jaworski Włodzimierz	Schwarz Edward
Kochański Stanisław	Sonnenblick Perez
Komenda Józef	Stieber Leiser
Kurzweil Henryk	Wasiuta Leon
Metzger Izak	Wiatr Władysław
Michalski Jan	Wrażej Władysław
Mikulski Jan	Zawadowski Jan
Narcysenfeld Eisik	

KLASA IV.

Baczyński Tadeusz	Mühlbauer Józef
Bałaban Alfred	Mühlbauer Rudolf
Barzykowski Tadeusz	Niezabitowski Czesław
Dobrzański Ziemowit	Novák Maryan
Dygat Adam	Nowotarski Jan
Galotta Józef	Pastuch Jan
Gwizda Zygmunt	Piela Bronisław
Jaworski Kazimierz	Podhorecki Michał
Kazio Józef pryw.	Ringel Izidor
Klang Natan	Sikora Feliks
Kostórkiewicz Andrzej	Starek Jan
Kreczunowicz Stanisław	Stec Aleksander
Lipper Adolf	Swoboda Waleryan
Lgocki Krzysztof	Tumidajski Wiktor
Lorenz Maryan	Turnheim Saul
Mączyński Franciszek	Woller Kopel
Mryczko Adam	Zieliński Adolf

KLASA V.

Bałaban Zygmunt	Köhler Rudolf
Biliński Teofil	Kwieciński Bolesław
Drażek Władysław	Loegler Władysław
Gerstenfeld Abraham	Łowicki Edmund
Jarmulski Maksymilian	Menkes Teodor
Jasienicki Seweryan	Montag Hersch
Karczmarzski Stanisław	Mozes Naftali
Knispel Mojżesz	Płoskoń Karol

Ringel Maurycy
 Schneebaum Józef
 Schreckinger Joachim
 Skaliń Stanisław
 Sobolewski Zygmunt

Szkolnicki Aleksander
 Wikarski Leon
 Wilk Zdzisław
 Wiszniewski Edward
 Wrażeń Eugeniusz

KLASA VI.

Aptilion Abraham
 Dżułyński Roman
 Freifeld Joachim
 Friedman Józef
Gisges Wincenty
 Gräber Chaim
 Hand Maryan
 Herman Julian
 Herman Władysław
 Holzberger Henryk
 Krieger Natan
 Lind Bernard
 Madey Antoni
 Markowski Tadeusz

Noskiewicz Tadeusz
 Nowakowski Józef
 Salpeter Markus
 Schimel Schlojme
 Schlager Sygmund
 Schneeweis Izak
 Schwarz Henryk
 Sonnenstrahl Leon
 Stawarski Józef
 Stybel Jan
 Troskiewicz Jan
 Wasner Abraham
 Weisstein Ignacy
 Zawadowski Stefan

KLASA VII.

Bergthal Abraham
 Bergthal Baruch
 Brennenstuhl Karol
 Ebersohn Ludwik
 Galler Leiser
 Gorczyński Roman
 Halpern Izrael
 Herman Jan
 Hüscher Samuel
 Kraus Kazimierz

Liśkiewicz Antoni
 Liśkiewicz Paweł
 Markiewicz Jan
 Ornstein Izidor
 Perekasza Marcin
 Robliczek Józef
 Salpeter Naftali
 Schreckinger Salamon
 Sikora Paweł
 Trzaskowski Teodor

Do wiadomości rodziców i opiekunów.

1. **Wpisy** uczniów tak publicznych jak i prywatnych na rok szkolny 1909/10 odbędą się do wszystkich klas dnia 31. sierpnia od godz. 10—12 przed południem i od 4—5 popołudniu, nadto do klas II.—VII. dnia 1. września od godziny 10—12 przed południem.

Uczniowie mają się zgłaszać do wpisu osobiście, w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwo z ostatniego półrocza.

2. Uczniowie **przybywający z innych zakładów**, muszą przedłożyć:

a) Metrykę chrztu lub urodzenia,

b) Świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, opatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi szkolnej, iż można ich przyjąć bez przeszkody w innym zakładzie.

c) Dekret uwolnienia od opłaty szkolnej, jeżeli takowy mają.

3. Uczniowie **zapisujący się do klasy I.** muszą przedłożyć:

a) Metrykę chrztu, lub urodzenia na dowód, że już ukończyli 10 rok życia, albo ukończą go przed 1 stycznia 1910 r. a nie ukończyli 14 lat.

b) Świadectwo szkolne za ostatnie półrocze, jeżeli byli uczniami publicznymi, ewentualnie zawiadomienie szkolne za 3. kwartał, jeżeli kończą klasę czwartą szkół ludowych dopiero dn. 15 lipca.

c) Świadectwo lekarskie powtórnie szczepionej ospy.

4. Uczniowie **nowo lub po przerwie wstępujący do klas dalszych, t. j. II—VII.** muszą się wykazać:

a) Świadectwem moralności za czas, przez który do szkoły nie chodzili.

b) Świadectwem powtórnie szczepionej ospy,

c) Poddać się egzaminowi wstępnemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 koron,

d) przedłożyć wyraźną fotografię własną zaopatrzoną na odwrotnej stronie potwierdzeniem przez władzę polityczną tożsamości osoby.

5. Każdy uczeń przyjęty składa przy wpisie 2 Kor. na zbiory naukowe. Uczniowie, nowo wstępujący do zakładu, płacą nadto takse wstępną, w kwocie 4 Kor. 20 h.

Między 1 a 15 lutego winien każdy uczeń złożyć po 1 K. na gry i zabawy szkolne.

6. **Oplata szkolna** w tutejszym zakładzie wynosi 30 Kor. za jedno półrocze.

Uczniowie obowiązani do opłaty szkolnej, *muszą* ją złożyć z początkiem półrocza, a najpóźniej w przeciągu sześciu tygodni t. j. do 15-go października i do 15-go marca, markami szkolnemi, kupionemi w c. k. Urzędzie podatkowym i naklejonemi na przepisanych blankietach, które uczeń otrzyma od Dyrekcyi bezpłatnie; w przeciwnym razie będą *bezwarunkowo wydalen*i z zakładu.

Uczniowie publiczni klas wyższych, *mogą* wnieść najdalej do 15 września i do 15 lutego podanie o uwolnienie od opłaty szkolnej, z dołączeniem świadectwa ubóstwa z roku bieżącego, wydanego przez gminę i urząd wyznaniowy. Podają *spóźnionych*, lub nieopatrzonych w potrzebne dokumenty, *Dyrekcya przyjmować nie może*.

Uczeń klasy I., który w dwóch pierwszych miesiącach nauki szkolnej, okaże w każdym przedmiocie przynajmniej *postęp dostateczny*, może otrzymać odroczenie opłaty szkolnej, to znaczy, iż z końcem I. półrocza, po uzyskaniu świadectwa stopnia I. i dobrych cenzur w pilności i obyczajach, będzie uwolniony od opłaty szkolnej już od I. półrocza. Gdyby jednak otrzymał za I. półrocze świadectwo stopnia II. albo niedobłą cenzurę w obyczajach lub pilności, obowiązany będzie także za I. półrocze uiścić opłatę szkolną i to przed rozpoczęciem II. półrocza; inaczej nie będzie wydane mu świadectwo za I. półrocze. Podania o odroczenie opłaty, opatrzone w świadectwo ubóstwa należy wnosić do Dyrekcyi; przed końcem października.

Uczeń klasy I., który w ciągu pierwszych dwóch miesięcy nie okaże postępów dobrych w nauce, obyczajach i pilności jest obowiązany złożyć opłatę *najpóźniej* do 1 grudnia.

7. Uczniowie tut. zakładu mają nosić przepisane **mundurki**. Mundurków, ani czapek innego koloru lub kroju, ani też części mundurków, obok reszty ubrania odmiennego, nosić nie wolno. Ubogim uczniom klasy I., może Dyrekcya pozwolić na razie chodzić do szkoły w zwykłym ubraniu.

8. Zakład ściśle przestrzegać będzie, aby uczniów utrzymywali na **stancyach** tylko ci, którzy mają na to od Dyrekcyi Zakładu **upoważnienie na piśmie**. Rodzice więc i opiekunowie przed umieszczeniem na stancyi powinni zasięgnąć wiadomości **w tym względzie** w Dyrekcyi, aby uniknąć niemiłych następstw, **mianowicie usunięcia ucznia ze szkoły, jeżeli do 8 dni nie zmieni pomieszkania**. Osoby chcące utrzymywać uczniów szkół średnich, mają w Dyrekcyi wyjednać sobie na to upoważnienie, przyczem otrzymają Regulamin, drukowany, do którego mają się ściśle stosować, inaczej utracą prawo trzymania uczniów na stancyi.

9. Jest obowiązkiem rodziców i opiekunów często porozumiewać się ze szkołą o postępie i prowadzeniu się uczniów. Umyślnie w tym celu **w oznaczoną niedzielę** po nabożeństwie szkolnem, Panowie Profesorowie zgromadzają się w sali konferencyjnej i z całą gotowością udzielają stronom potrzebnych wiadomości. Tylko w drugiej połowie stycznia i czerwca z powodu nadchodzących klasyfikacyi, już się nie udziela wiadomości o postępie uczniów w nauce.

10. Nadto powinni rodzice i opiekunowie dokładnie zaznajomić się z „przepisami szkolnymi“, które każdy uczeń otrzymuje przy wpisie.

11. **Egzamina wstępne do klasy I.** odbędą się przed feryami dn. 30 czerwca, po feryach zaś dn. 1 września.

Egzamina wstępne do klasy II.-VII. można składać w I półroczu w dniach 1. i 2. września; w półroczu zaś II. 3. i 4. lutego i to do każdej klasy (zatem i do kl. I.) Uczeń wyznania katolickiego prywatny lub przystępujący do egzaminu wstępnego ma przedłożyć świadectwo wydane przez katolickiego duchownego z potwierdzeniem, że pobierał naukę religii w zakresie przepisany przez odnośne plany naukowe i że odbywał praktyki religijne.

Egzamina poprawcze odbywać się będą 1. września od godz. 9. do 12. przed południem i od 3. do 5. popołudniu.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do szkół średnich.

(Rozp. c. k. R. S. K. z dnia 26. kwietnia 1880 l. 6995.)

a) Z religii należy wymagać wiadomości, których z teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach, obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych.

b) z języka wykładowego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów, pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych, pod względem składni zgody i rzędu, poprawne napisanie dyktatu, z zakresu pojęć znanych uczniom, z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcyj;

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych, we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najwykolejszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym;

d) z rachunków: pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość miar metrycznych.

Do sali, gdzie się odbywa egzamin nie mają wstępu obce osoby.

Niedostateczny postęp w jednym przedmiocie egzaminu, usuwa ucznia na cały rok od przyjęcia go w jakiegokolwiek szkole średniej.

Warunki przyjęcia uczniów z gimnazyum do szkoły realnej. ...

(Rozp. c. k. R. S. K. z dnia 16. maja 1888. l. 2774.)

A) Uczeń gimnazyalny, ubiegający się o przyjęcie do II, III, IV i V. klasy realnej, może być uwolniony od egzaminu wstępnego; 1. z religii, 2. z języka polskiego, 3. niemieckiego, 4. z historii naturalnej, i 5. z fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazyalnym za ostatnie półrocze, poprzedzające bezpośrednio odnośną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego (t. j. celującego albo pierwszego), otrzymał z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materiału nauki przynajmniej stopień „dostateczny“ bez osłabiającego dodatku. Z reszty przedmiotów t. j. 1. matematyki, 2. chemii, 3. geografii, 4. rysunków i 5. języka francuskiego należy egzamin wstępny odbywać z wszelką ścisłością, by w interesie szkół realnych nie dopuszczać do tych zakładów uczniów nieuzdolnionych.

B) Co do uczniów, którzy w gimnazyach tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi, zastrzema sobie Rada szkolna krajowa, według okoliczności rozstrzygać w poszczególnych wypadkach, czy takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą powyżej wskazane ulgi.

W Jarosławiu dnia 29. czerwca 1908.

Dr. Jan Ralski
c. k. dyrektor.

